

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ ΣΕ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ

Κοινά σχόλια οργανώσεων και φορέων στη δημόσια διαβούλευση του νομοσχεδίου
«Εθνικός Κλιματικός Νόμος – Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και
προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή»

Θέση: <http://www.opengov.gr/minenv/?p=12285>

Ημερομηνία: 24 Νοεμβρίου 2021 – 28 Ιανουαρίου 2022

Σχόλιο επί της αρχής

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Κλιματικής Αλλαγής Copernicus, τα τελευταία 7 χρόνια ήταν και τα 7 πιο θερμά που έχουν καταγραφεί ποτέ. Το 2021 αποτέλεσε το πέμπτο πιο θερμό έτος στην ιστορία καταγράφοντας τεράστιες καταστροφές στην Ευρώπη και την Ελλάδα που χτυπήθηκε από καταστροφικές πυρκαγιές και πλημμύρες. Παρόλα αυτά, το 2021 σημειώθηκε η μεγαλύτερη (από την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2010) ετήσια αύξηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στον ενεργειακό τομέα (κατά περισσότερο από 6%), ως αποτέλεσμα της χαλάρωσης των περιοριστικών μέτρων της πανδημίας και των ανεπαρκών πολιτικών για την απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα.

Κοιτώντας το μέλλον, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, οι σημαντικότεροι και πιθανότεροι κίνδυνοι για την ανθρωπότητα μέσα στα αμέσως επόμενα χρόνια συνδέονται κυρίως με την κλιματική κρίση και την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Η πρόγνωση αυτή επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία που διαθέτουμε και τα οποία συνηγορούν στο ότι εάν δεν υιοθετήσουμε πολύ πιο φιλόδοξη και τολμηρή πολιτική για το κλίμα και τη φύση, κατευθυνόμαστε προς έναν πλανήτη κατά 2,4°C θερμότερο με ανυπολόγιστες επιπτώσεις για την ανθρωπότητα.

Η ψήφιση ενός φιλόδοξου και επιστημονικά τεκμηριωμένου κλιματικού νόμου μπορεί να αποτελέσει την πιο σημαντική εξέλιξη της χρονιάς για την κλιματική δράση της χώρας, σηματοδοτώντας την περιβαλλοντικά βιώσιμη, κοινωνικά δίκαιη και οικονομικά αποδοτική μετάβαση της χώρας στην κλιματική ουδετερότητα. Υπό αυτό το πρίσμα, το υπό διαβούλευση σχέδιο νόμου είναι ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Είναι ωστόσο, ένα τελείως ανεπαρκές βήμα. Απαιτούνται τομές για την ταχεία απεξάρτηση από τα ορυκτά

καύσιμα και την προστασία της φύσης με γενναίους όρους κοινωνικής δικαιοσύνης, ως βασική προϋπόθεση για να αποτρέψουμε μία ανεξέλεγκτη κλιματική κατάρρευση.

Οι οργανώσεις και φορείς οι οποίοι σε συνεργασία με εκατοντάδες πολίτες συνδιαμόρφωσαν την πρώτη πρόταση κλιματικού νόμου, την οποία κατέθεσαν στην κυβέρνηση και τα μέλη του Κοινοβουλίου τον Ιούνιο του 2021, συμμετέχουν στη δημόσια διαβούλευση, υποβάλλοντας εκτενή σχόλια. Στόχος τους να συμβάλλουν στην ουσιαστική βελτίωση του σχεδίου νόμου και να καλέσουν την ελληνική κυβέρνηση να προχωρήσει άμεσα στις σχετικές βελτιώσεις και να καταθέσει το τελικό κείμενο στη βουλή προς ψήφιση.

Σχόλια επί των άρθρων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΣΚΟΠΟΣ, ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Άρθρο 1 - Σκοπός

Η επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας δεν πρέπει να λογίζεται απλά ως ένας πολιτικός στόχος, αλλά ως το πλανητικό όριο, πέρα από το οποίο η ανθρωπότητα δεν είναι ασφαλής. Ως εκ τούτου ο κλιματικός νόμος θα πρέπει να αναφέρει ρητά ως στόχο τον περιορισμό της ανόδου της θερμοκρασίας σε 1,5 βαθμό Κελσίου, όπως περιγράφεται στην Συμφωνία του Παρισιού η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν.4426/2016, καθώς και το Σύμφωνο για το Κλίμα της Γλασκόβης.

Είναι επίσης απαραίτητο οι κλιματικοί στόχοι να είναι νομικά δεσμευτικοί ώστε να δηλώνουν προς κάθε κατεύθυνση την αδιαμφισβήτητη βούληση της Πολιτείας να μετασχηματίσει τη χώρα σε μία κλιματικά ουδέτερη κοινωνία και οικονομία και να μην τελούν υπό την αίρεση τυχόν διαφορετικών προβλέψεων στο ΕΣΕΚ (“λαμβάνοντας υπόψη τις προβλέψεις του ΕΣΕΚ”) αν αυτές οδηγούν στη μείωση των ποσοτικών στόχων.

Η ενσωμάτωση ενδιάμεσων ποσοτικών στόχων για τη μείωση των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τόσο για το 2030, όσο και για το 2040, είναι ένα εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο αυτού του σχεδίου νόμου. Ωστόσο, και παρά το γεγονός ότι οι στόχοι αυτοί είναι σημαντικά προωθημένοι σε σύγκριση με τις σημερινές επιδόσεις της Ελλάδας, αλλά και τους στόχους για το 2030, όπως αυτοί προβλέπονται στο υφιστάμενο ΕΣΕΚ (42% έως το 2030), δεν είναι επιστημονικά τεκμηριωμένοι και δεν συνυπολογίζουν τη δίκαιη κατανομή που θα πρέπει να αναλάβει η Ελλάδα ως ανεπτυγμένο κράτος. Η Ελλάδα θα πρέπει να αναλάβει στόχο μείωσης των ακαθάριστων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 65% έως το 2030 και κατά 95% έως το 2040 και κλιματική ουδετερότητα το αργότερο έως το 2045, επιτυγχάνοντας αρνητικές εκπομπές μετά το 2045.

Ήδη αρκετές ευρωπαϊκές χώρες έχουν πιο φιλόδοξους και νομικά δεσμευτικούς στόχους για

τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Χώρα	Κλιματική ουδετερότητα	Νομική ισχύς
Γερμανία	2045	Νομικά δεσμευτικός
Σουηδία	2045	Νομικά δεσμευτικός
Δανία	2050	Νομικά δεσμευτικός
Ηνωμένο Βασίλειο	2050	Νομικά δεσμευτικός
Ιρλανδία	2050	Νομικά δεσμευτικός
Γαλλία	2050	Νομικά δεσμευτικός
Λουξεμβούργο	2050	Νομικά δεσμευτικός
Ουγγαρία	2050	Νομικά δεσμευτικός
Ισπανία	2050	Νομικά δεσμευτικός
Φινλανδία	2035/2050 ¹	Νομικά δεσμευτικός

Επίσης είναι σημαντικό να προβλεφθούν ενδιάμεσοι, πενταετείς στόχοι τουλάχιστον για το έτος 2035 και συμπληρωματικά για το 2025. Οι ενδιάμεσοι στόχοι επιτρέπουν τον καλύτερο σχεδιασμό της πολιτικής και τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων με δεδομένο ότι εξασφαλίζουν ένα εκ των προτέρων γνωστό και σαφές πλαίσιο που αξιολογεί την πρόοδο, λαμβάνει υπόψη τα πιο πρόσφατα επιστημονικά ευρήματα και τεχνολογικές εξελίξεις και επιτρέπει την ταχύτερη και πιο αποδοτική τροχιά μηδενισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται και η διεθνής κοινότητα. Το Σύμφωνο της Γλασκόβης για το κλίμα ενθαρρύνει τα Μέρη να υποβάλουν έως το 2025 Εθνικά Καθορισμένες Συνεισφορές για το 2035, έως το 2030 για το 2040 και ούτω καθεξής για κάθε πενταετία στη συνέχεια. Την προτίμηση αυτή έχει εκφράσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο² ήδη από τον Οκτώβριο του 2021 για τις Εθνικά Καθορισμένες Συνεισφορές που θα κατατεθούν μετά το 2031.

Συμπληρωματικά επισημαίνεται:

(α) Η “ασφάλεια δικαίου” - ένας, χωρίς αμφιβολία, σημαντικός στόχος του νόμου- δεν είναι ένα αγαθό που αφορά μόνο τους επενδυτές, αλλά όλους τους πολίτες της χώρας (1 παρ. 1 εδ. β’). Επίσης, η αναφορά σε “σταδιακή μετάβαση της οικονομίας” δεν είναι εύστοχη, διότι αφήνει να εννοηθεί ότι αντικείμενο του νόμου είναι μόνο η οικονομία. Σε άλλα σημεία του νόμου, γίνεται λόγος για “ανθρωπογενή συστήματα” (π.χ., άρθ. 1 παρ. 10), ή “κοινωνικές

¹ Η Φινλανδία έχει αναλάβει νομικά δεσμευτικό στόχο ανθρακικής ουδετερότητας (δλδ μόνο ως προς το διοξείδιο του άνθρακα έως το 2035 και μείωσης των ακαθάριστων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως και κατά 90% έως το 2050.

² Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 6 Οκτωβρίου 2021, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12594-2021-INIT/en/pdf>

δραστηριότητες” (άρθ. 5 παρ. 2).

(β) Από το γράμμα της 2ης παραγράφου, δεν προκύπτει, με την απαραίτητη σαφήνεια, ότι οι ενδιάμεσοι κλιματικοί στόχοι (2030/2040) είναι νομικά δεσμευτικοί. (Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται και από το άρθρο 28 παρ. 3 του νομοσχεδίου, το οποίο αναφέρεται σε “νέους” ενδιάμεσους στόχους). Επίσης, δεν προκύπτει, με την απαραίτητη σαφήνεια, η σημασία της επιφύλαξης υπέρ των ρυθμίσεων του ΕΣΕΚ: είναι δυνατόν το ΕΣΕΚ να τροποποιήσει του στόχους αυτούς, και, εάν ναι, προς ποια κατεύθυνση;

Αναφορικά με τον σκοπό του κλιματικού νόμου όπως ορίζεται στο άρθρο 1 και αιτιολογείται στο κεφάλαιο 2 της αιτιολογικής έκθεσης επισημαίνουμε ότι ο στόχος της συμφωνίας του Παρισιού δεν απαιτεί μόνο ριζικές αλλαγές στον τρόπο παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας. Ενεργοβόροι τομείς της οικονομίας με μεγάλη συνεισφορά στις εκπομπές άνθρακα, όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία δεν καλύπτονται επαρκώς, αλλά περιορίζονται σε αναφορές σε “κατάλληλα μέτρα και πολιτικές” οι οποίες όμως δεν προσδιορίζονται στα επόμενα άρθρα. Επιπλέον με τη συγκεκριμένη ρύθμιση δεν καλύπτονται οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης που αφορούν στη φθηνή και καθαρή ενέργεια (στόχος 7), μηδενική φτώχεια (στόχος 1) και λιγότερες ανισότητες (στόχος 10). Ένας συνεκτικός κλιματικός νόμος δεν πρέπει να αφορά αποκλειστικά και μόνο στον τομέα της ενέργειας, αλλά σε μέτρα, προβλέψεις και ρυθμίσεις που αφορούν όλους τους παραπάνω στόχους ώστε να διασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση προς την κλιματική ουδετερότητα με κοινωνικά δίκαιο τρόπο. Τέλος, ο νομοθέτης θα πρέπει να λάβει υπόψη του τη σημαντική συνεισφορά της βιώσιμης γεωργίας στην εκπλήρωση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης που καλύπτει το παρόν σχέδιο νόμου αλλά και τους στόχους που προαναφέραμε.

Άρθρο 2 - Αντικείμενο

Όπως περιγράφηκε και στον σχολιασμό του άρθρου 1, είναι απαραίτητο οι στόχοι να θεσπιστούν ως νομικά δεσμευτικοί. Οι ενδιάμεσοι κλιματικοί στόχοι είναι σημαντικοί για την αξιόπιστη και σταθερή πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα. Δυστυχώς, από το γράμμα του άρθρου 1 προκύπτει ότι οι καθορισμένοι ενδιάμεσοι στόχοι δεν είναι υποχρεωτικοί.

Η αναφορά στο δεύτερο εδάφιο σε πολιτικές προσαρμογής “*με το μικρότερο δυνατό κόστος*”, δίνει τη λανθασμένη εντύπωση ότι πολιτικές που έχουν τη δυνατότητα κυριολεκτικά να σώζουν ζωές και φυσικό κεφάλαιο αξιολογούνται κατά βάση με οικονομικά κριτήρια. Προτείνεται να απαλειφθεί η εν λόγω διατύπωση και να αντικατασταθεί με “*βέλτιστα μέτρα και πολιτικές σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα*”.

Άρθρο 3 - Ορισμοί

1. Είναι πολύ αμφίβολο αν τα “φυσικά” αέρια του θερμοκηπίου (π.χ., ο υδρατμός, H₂O) είναι (ή πρέπει να είναι) αντικείμενο του νόμου. Στο παρόν κείμενο, όπου αναφέρονται “αέρια του θερμοκηπίου”, υπονοούνται πάντα “ανθρωπογενή αέρια του θερμοκηπίου”. Θα ήταν πιο εύστοχο και κατανοητό να υπάρξει μία απαρίθμηση των αερίων αυτών (πιθανώς σε Παράρτημα), η οποία θα διευκόλυνε και την συσχέτιση με άλλη σχετική νομοθεσία [βλ., π.χ., Παράρτημα V μέρος 2 Κανονισμού 2018/1999].

2. Στον Κανονισμό 2018/1999 η “απανθρακοποίηση” αναφέρεται ως “απαλλαγή από ανθρακούχες εκπομπές” και η ορολογική αυτή σύγχυση θα ήταν καλύτερα να αποφευχθεί. Με την έννοια αυτή, η “απανθρακοποίηση” αναφέρεται στην εξάλειψη των εκπομπών ανθρωπογενών ΑτΘ, και όχι στην εξάλειψη της χρήσης ορυκτών καυσίμων: η ‘απανθρακοποίηση’ δεν μπορεί να θεωρηθεί ολοκληρωμένη αν εξακολουθούν εκπομπές που δεν προέρχονται από χρήση ορυκτών καυσίμων.

Η απανθρακοποίηση δεν αφορά μόνο τη σταδιακή εγκατάλειψη της χρήσης ορυκτών καυσίμων, αλλά και τη μείωση εκπομπών από όλους τους τομείς της οικονομίας και της κάθε παραγωγικής δραστηριότητας, καθώς και την ενίσχυση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Ο ορισμός αυτός λοιπόν κρίνεται ανεπαρκής ιδίως για έναν κλιματικό νόμο ο οποίος θα πρέπει να περιλαμβάνει κατευθυντήριες γραμμές και μέτρα για όλους τους τομείς της οικονομίας ανεξαιρέτως, με έμφαση στους πιο ρυπογόνους τομείς, αλλά και σε μέτρα που θα βοηθήσουν προς τη γρήγορη και κοινωνικά δίκαιη μετάβαση, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας.

3. Ο ορισμός της “πηγής εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου” δεν αποδίδει με ακρίβεια των ορισμό του άρθ. 1 παρ. 9 της Σύμβασης-Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή (κύρωση με τον ν. 2205/1994). Συγκεκριμένα, στην Σύμβαση-Πλαίσιο δεν αναφέρονται “μηχανισμοί”.

4. Ο Κανονισμός 1143/2014 έχει ένα εξαιρετικά περιορισμένο πεδίο αναφοράς, που δεν σχετίζεται άμεσα με το παρόν νομοσχέδιο. Η παραπομπή στον Κανονισμό αυτό για την έννοια των “οικοσυστημικών υπηρεσιών” είναι ταυτολογία, και δεν συμβάλλει στην καλύτερη ερμηνεία και εφαρμογή του παρόντος νομοσχεδίου. Η σύγχρονη προσέγγιση συνίσταται στην “χαρτογράφηση” (mapping) των οικοσυστημικών υπηρεσιών, η οποία είναι απαραίτητη, για να μπορέσουν να είναι αντικείμενο πολιτικών και μέτρων. Σημειώνεται ότι η έκφραση “οικοσυστημικές υπηρεσίες” χρησιμοποιείται μόνο σε ένα ακόμη σημείο του νομοσχεδίου (10 παρ. 2), χωρίς εκεί να είναι απαραίτητη. Η έννοια του “αστικού χώρου” επίσης είναι ασαφής, και πρέπει να διευκρινιστεί, κατά προτίμηση με παραπομπή στην χωροταξική, πολεοδομική ή άλλη νομοθεσία.

5. Ο ορισμός της “προσαρμογής” στην κλιματική αλλαγή δεν είναι διατυπωμένος με ευκρίνεια (παρ. 10). Η έννοια του ανθρωπογενούς συστήματος (καλύτερα, ανθρώπινου, human system) δεν ορίζεται στο νόμο, και δεν φαίνεται να διαφέρει ουσιαστικά από την έννοια της “κοινωνίας” [πρβλ. σχετικές αναφορές στα άρθ. 5 παρ. 2 (β), 5 παρ. 2 (γ), 6 παρ. 2 (δ), 10 παρ. 2 (γ) και 23 παρ. 4 (β) του νομοσχεδίου]. Τα φυσικά συστήματα δεν εκμεταλλεύονται ευκαιρίες - προσαρμόζονται στα κλιματικά φαινόμενα, ενδεχομένως με την συμβολή ή υποβοήθηση ανθρώπινων παρεμβάσεων.

6. Προφανώς, η λέξη “άνθρακας” (π.χ., προϋπολογισμός “άνθρακα”) χρησιμοποιείται με την έννοια του “ισοδύναμου άνθρακα” (πρβλ. παρ. 11, παρ. 12). Θα ήταν καλύτερα αυτό να διευκρινιστεί στην τελική εκδοχή του νομοσχεδίου, διότι με αυτό τον τρόπο είναι σαφές ότι καταρτίζεται οι προϋπολογισμοί άνθρακα, τομεακοί ή μη, αφορούν το σύνολο των ανθρωπογενών αερίων του θερμοκηπίου.

7. Επίσης, θα πρέπει να διευκρινιστεί αν οι προϋπολογισμοί άνθρακα (τομεακοί ή μη, παρ. 11-12) περιλαμβάνουν τις “εκπομπές” (παρ. 2) ή (μάλλον) τις “καθαρές εκπομπές” (παρ. 4) - άρα, εμμέσως, και τις απορροφήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' - ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΜΕΤΡΙΑΣΜΟΥ ΑΕΡΙΩΝ ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Άρθρο 4 - Εθνική Στρατηγική και Περιφερειακά Σχέδια Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή

Άρθρο 5 - Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή

Παρ. 1: Το άρθρο αυτό θα πρέπει να προβλέπει ρητά την εκπόνηση νέας Εθνικής Στρατηγικής, κατόπιν αξιολόγησης της υφιστάμενης, εντός χρονικού διαστήματος 6 μηνών από την δημοσίευση του κλιματικού νόμου.

Επίσης, θα πρέπει να προβλεφθεί ότι η Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή θα πρέπει να υποβάλλεται προς γνωμοδότηση στο Εθνικό Συμβούλιο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (άρθρο 26 του νομοσχεδίου), καθώς και στο φόρουμ κλιματικού διαλόγου και την προτεινόμενη Κλιματική Συνέλευση (όπως περιγράφεται στα σχόλιά μας στο άρθρο 24). Δεδομένης της σημασίας της στρατηγικής αυτής που διατρέχει όλη τη δράση της δημόσιας διοίκησης είναι σημαντικό να παρέχονται γνωμοδοτήσεις επί του σχεδίου της στρατηγικής από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Λαμβάνοντας υπόψη τη συνθετότητα των θεμάτων, το χρονικό διάστημα για τη δημόσια διαβούλευση θα πρέπει να είναι τουλάχιστον εξήντα (60) ημέρες προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στους πολίτες να συμμετέχουν ουσιαστικά.

Παρ. 2: Η Εθνική Στρατηγική θα πρέπει να περιλαμβάνει το πλαίσιο για την εφαρμογή μέτρων ανά τομέα σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο με στόχο την ενίσχυση της κλιματικής ανθεκτικότητας της χώρας. Πέραν του προβλεπόμενου σε αυτή την παράγραφο περιεχομένου, η Εθνική Στρατηγική θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα Σχέδιο δράσης προκειμένου να εξειδικεύονται οι κατευθύνσεις και οι στόχοι της ανά τομεακή διαχείριση. Ειδικότερα, το Σχέδιο Δράσης θα πρέπει να περιλαμβάνει (ενδεικτικά) καταγραφή και αξιολόγηση εναλλακτικών προσεγγίσεων τομεακής διαχείρισης (πχ γεωργία, αλιεία) ώστε τα μέτρα προσαρμογής να παραμένουν κατάλληλα και αποτελεσματικά εντός της διαρκούς εξελισσόμενης κλιματικής αλλαγής, καθώς και χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, εκτιμώμενο συνολικό κόστος, ενδεικτικό προϋπολογισμό και πιθανές πηγές χρηματοδότησης, ιδίως σε ό,τι αφορά τα μέτρα και τις δράσεις εθνικής εμβέλειας. Το Σχέδιο Δράσης θα πρέπει να περιλαμβάνει τις απαιτούμενες κατευθύνσεις για τον συντονισμό των μέτρων και δράσεων που πρέπει να υλοποιηθούν σε περιφερειακό επίπεδο και να περιληφθούν στα Περιφερειακά Σχέδια για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή προκειμένου να διασφαλίζεται μια ολοκληρωμένη και συνεκτική προσέγγιση για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στη χώρα μας.

Παρ. 5: Για να διασφαλιστεί ο καθορισμός κατάλληλων στόχων και κατευθύνσεων και η προσαρμογή της πολιτικής και της στρατηγικής της χώρας σε δυναμικές και μεταβαλλόμενες συνθήκες, η Εθνική Στρατηγική θα πρέπει να έχει διάρκεια πέντε (5) χρόνων και να αναθεωρείται κατόπιν αξιολόγησης από το Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας. Η διαδικασία αναθεώρησης θα πρέπει να ακολουθεί τη διαδικασία εκπόνησης και έγκρισης της Εθνικής Στρατηγικής με τις απαραίτητες γνωμοδοτήσεις και δημόσια διαβούλευση όπως αναφέρεται παραπάνω.

Άρθρο 6 - Περιφερειακά Σχέδια για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή

Παρ. 1: Θα πρέπει να προβλεφθεί ρητά ότι τα ΠεΣΠΚΑ θα πρέπει να εναρμονίζονται με την Εθνική Στρατηγική και το Σχέδιο Δράσης προκειμένου να διασφαλίζεται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση και η επίτευξη των στόχων της Στρατηγικής σε περιφερειακό επίπεδο. Σε αυτό το πλαίσιο, τα ΠεΣΠΚΑ θα πρέπει να εξειδικεύουν τις κατευθύνσεις της Εθνικής Στρατηγικής για την Προσαρμογή και ειδικότερα τους στόχους, τα μέτρα και τις δράσεις που περιλαμβάνονται στο Σχέδιο Δράσης.

Παρ.2: Τα ΠεΣΠΚΑ θα πρέπει να κατατίθενται για γνώμη στο Εθνικό Συμβούλιο για την Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, καθώς και στο φόρουμ κλιματικού διαλόγου (όπως προβλέπεται στο άρθρο 24 σύμφωνα με τις αλλαγές που έχουμε προτείνει) και στην Κλιματική Συνέλευση όπως έχουμε προτείνει στα σχόλιά μας στο άρθρο 24. Τα ΠεΣΠΚΑ θα πρέπει να υποβάλλονται σε δημόσια διαβούλευση για να δοθεί η δυνατότητα στους πολίτες να εκφράσουν τις απόψεις τους για το περιεχόμενό τους. Η διαβούλευση αυτή θα πρέπει να έχει διάρκεια τουλάχιστον εξήντα (60) ημερών.

Παρ. 5: Τα ΠεΣΠΚΑ θα πρέπει να έχουν διάρκεια πέντε (5) ετών και να αναθεωρούνται κατόπιν αξιολόγησής τους από κάθε Περιφέρεια. Η διαδικασία αναθεώρησης και κατάρτισης νέων ΠεΣΠΚΑ θα πρέπει να ακολουθεί τις διαδικασίες που προβλέπονται στην παράγραφο 1 (συμπεριλαμβανομένων των γνωμοδοτήσεων και της δημόσιας διαβούλευσης).

Γενικό σχόλιο επί των άρθρων 5 και 6: Παρά το γεγονός ότι οι λύσεις που στηρίζονται στη φύση και τις φυσικές διεργασίες αναγνωρίζονται τόσο σε διεθνές όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο ως κρίσιμα εργαλεία για την αντιμετώπιση και προσαρμογή στην κλιματική κρίση, το παρόν νομοσχέδιο δεν αναφέρεται και δεν ενσωματώνει τις λύσεις αυτές στα θεσμικά εργαλεία που προβλέπει.

Η Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή θα πρέπει να περιλαμβάνει κατάλογο με την καταγραφή, αξιολόγηση και χαρτογράφηση λύσεων που βασίζονται στη φύση και τις φυσικές διεργασίες συμπεριλαμβανομένων των πράσινων και μπλε υποδομών ανά κατηγορία κινδύνου. Με βάση αυτόν τον κατάλογο, τα ΠεΣΠΚΑ θα πρέπει να αξιολογούν τις λύσεις αυτές για την αντιμετώπιση φυσικών κινδύνων και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή σε επίπεδο Περιφέρειας και να δίνουν προτεραιότητα στα μέτρα αυτά έναντι της υλοποίησης γκρίζων υποδομών. Θα πρέπει να υπάρχει ρητή διάταξη για το ζήτημα αυτό στα άρθρα 5 και 6.

Επιπλέον, για να υπάρξει μια ολοκληρωμένη και συντονισμένη προσέγγιση σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση φυσικών κινδύνων και την ιεράρχηση των λύσεων που βασίζονται στη φύση και τις φυσικές διεργασίες θα πρέπει τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας και τα Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμού επίσης να αξιολογούν, κατά την αναθεώρησή τους, τις λύσεις που βασίζονται στη φύση και τις φυσικές διεργασίες όπως περιλαμβάνονται στον κατάλογο της Εθνικής Στρατηγικής για την προσαρμογή και να δίνουν προτεραιότητα στις λύσεις αυτές έναντι της υλοποίησης γκρίζων υποδομών.

Άρθρο 7 - Τομεακοί προϋπολογισμοί άνθρακα

Εξαιρετικά σημαντική διάταξη του σχεδίου νόμου. Οι τομεακοί κλιματικοί προϋπολογισμοί μπορούν να επιτρέψουν τον καλύτερο σχεδιασμό της πολιτικής και την υποστήριξη της

λήψης επενδυτικών αποφάσεων εντός ενός -εκ των προτέρων- γνωστού και σαφούς πλαισίου. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να ενισχυθεί η επενδυτική ασφάλεια, με τρόπο που δρομολογεί την ταχύτερη και πιο αποδοτική οικονομικά τροχιά προς την επίτευξη του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας. Υπάρχουν ωστόσο σημαντικές βελτιώσεις που μπορούν να ενισχύσουν την εν λόγω ρύθμιση.

Θα πρέπει να διασαφηνιστεί η έννοια του “τομέα”. Προφανώς, το νομοσχέδιο έχει κατά νου την έννοια με την οποία χρησιμοποιείται ο όρος στο ΕΣΕΚ, στον Κανονισμό 2018/1999, τον Κανονισμό 666/2014, και εν τέλει, τις κατευθυντήριες γραμμές για τις εθνικές αναφορές προς την UNFCCC (inventory sectors). Παρόλα αυτά, θα πρέπει να τονιστεί ότι η ορολογία δεν είναι συνεπής: το ισχύον ΕΣΕΚ αναφέρεται, για παράδειγμα, σε “τριτογενή” και “οικιακό” τομέα (π.χ., Πίνακας 31, διάγραμμα 16), και η ορολογία αυτή δεν επαναλαμβάνεται εδώ.

Με άλλα λόγια, θα πρέπει όχι μόνο να οριοθετηθούν οι τομείς, αλλά και το περιεχόμενό τους να “μεταφραστεί” σε έννοιες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ρυθμιστική παρέμβαση από τον νομοθέτη και την διοίκηση (π.χ., ενδεχομένως με αντιστοίχιση σε κατηγορίες ΚΑΔ ή NACE). Είναι αναπόφευκτο, και επιθυμητό ένας νόμος για το κλίμα να παραπέμπει σε άλλα νομοθετήματα - αρκεί οι παραπομπές αυτές να είναι ευκρινείς, συγκεκριμένες και ευερμήνευτες, ώστε να διευκολύνεται η εφαρμογή του, και να αποφεύγονται οι ασάφειες και οι διενέξεις.

Μερικές ορολογικές ασάφειες που δημιουργούνται από τις ασάφειες στην επιλογή των τομέων είναι οι εξής:

- Ο τομέας “κτίρια” μπορεί να παραπέμπει σιωπηρά στην Οδηγία 2010/31 για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων, αλλά τότε τίθεται το ερώτημα του τρόπου με τον οποίο οριοθετείται από τον τομέα της “παραγωγής [ενέργειας και] θερμότητας”. Το ΕΣΕΚ, από την μεριά του, διακρίνει τα κτίρια του “οικιακού” από άλλων (π.χ., του “τριτογενούς”) τομέων.
- Δεν είναι βέβαιο αν ο τομέας “παραγωγής ...θερμότητας” παραπέμπει στην “ωφέλιμη θερμότητα” με την έννοια της Οδηγίας 2012/27 (άρθ. 2 παρ. 32). Το Ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα (Κανονισμός 2021/1119) αναφέρεται σε τομέα “θέρμανσης και ψύξης” (προοίμιο, παρ. 7).
- Μπορεί να θεωρηθεί μάλλον βέβαιο ότι ο τομέας “χρήσεις γης, αλλαγές χρήσεων γης και δασοπονία” παραπέμπει στον Κανονισμό 2018/841 (LULUCF), αλλά η αντιστοιχία με τον “αγροτικό” τομέα του ΕΣΕΚ δεν είναι βέβαιη.

Η παρ. 2 περιγράφει τη διαδικασία κατάρτισης των τομεακών προϋπολογισμών. Κατά το νομοσχέδιο, προηγείται “διεξαγωγή δημόσιας διαβούλευσης διάρκειας τουλάχιστον τριάντα (30) ημερών με τους φορείς που σχετίζονται με τους αντίστοιχους τομεακούς προϋπολογισμούς...” [άρθ. 7 παρ. 2 (α) νομοσχεδίου]. Ωστόσο, η κατάρτιση των τομεακών προϋπολογισμών δεν είναι κλαδικό θέμα, για να ολοκληρώνεται μετά από διαβούλευση με τους “τομεακούς φορείς”. Αντίθετα, είναι θέμα που αφορά την οικονομία, την κοινωνία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και πρέπει να ακολουθεί ευρεία δημόσια διαβούλευση μέσα σε επαρκείς προθεσμίες. Επίσης, με δεδομένο ότι οι τομείς είναι ευρύτατοι, δεν είναι καθόλου σαφείς οι “φορείς” που τους εκπροσωπούν. Ούτε θα ήταν λογικό ο τομέας των κτιρίων να εκπροσωπείται, για παράδειγμα, από τους μηχανικούς ή από τους κατασκευαστές - και όχι από τους χρήστες του κτιριακού αποθέματος, δηλαδή, σε τελική ανάλυση, όλους τους κατοίκους και επιχειρήσεις της χώρας. Σε κάθε περίπτωση, ο κλιματικός νόμος πρέπει να

ενθαρρύνει την ευρεία δημόσια συμμετοχή, και όχι άτυπες συναντήσεις με άτυπους εκπροσώπους. Δυστυχώς, ο διαρκής κλιματικός διάλογος του άρθ. 24 παρ. 1 δεν μπορεί να διορθώσει το έλλειμμα συμμετοχής, διότι και εκεί συμμετέχουν μόνο ορισμένοι φορείς, και οι περιβαλλοντικές οργανώσεις. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συμφωνία των παραπάνω ρυθμίσεων με την Σύμβαση Αρχαίων είναι αμφίβολη: από την στιγμή που προβλέπεται μία μορφή δημόσιας συμμετοχής, ο αποκλεισμός του κοινού από αυτή δεν μπορεί να αιτιολογηθεί. Για τους παραπάνω λόγους, θα πρέπει να προβλεφθεί δημόσια διαβούλευση (και όχι διαβούλευση με “φορείς”) σε ανοιχτό διαδικτυακό τόπο, διάρκειας τουλάχιστον ενενήντα (90) (και όχι 30) ημερών.

Κατά τη διαμόρφωση των τομεακών προϋπολογισμών άνθρακα, η επιστήμη θα πρέπει να έχει σαφώς πιο ισχυρό ρόλο. Η Επιστημονική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή θα πρέπει να συμμετάσχει εξ αρχής στη διαμόρφωση και σύνταξη των προϋπολογισμών σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Κλιματικής Αλλαγής και Ποιότητας της Ατμόσφαιρας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και την Ομάδα Εργασίας Παρακολούθησης Ε.Σ.Ε.Κ.

Η κύρωση των τομεακών προϋπολογισμών με νόμο (7 παρ. 2 τελευταίο εδάφιο) έχει τρεις αρνητικές συνέπειες, που συνιστούν την αχίλλειο πτέρνα του νομοσχεδίου.

Πρώτα από όλα, ο κυρωτικός νόμος (ή οι κυρωτικοί νόμοι) δεν θα δεσμεύονται από τον κλιματικό νόμο, επειδή έχουν την ίδια τυπική ισχύ: κατά συνέπεια, μπορούν να τροποποιούν, ρητά ή σιωπηρά, τις διατάξεις του. Με άλλα λόγια, το παρόν νομοσχέδιο δεν μπορεί να “δεσμεύσει” τον νόμο (ή τους νόμους) που θα κυρώσουν τους τομεακούς προϋπολογισμούς. Δεύτερον, επειδή θα πρόκειται για νόμους, ο δικαστικός έλεγχος και η πρόσβαση στην δικαιοσύνη δυσχεραίνεται σημαντικά. Τρίτον, οι τομεακοί προϋπολογισμοί δεν δεσμεύονται από κάποιους μακροπρόθεσμους στόχους, κριτήρια ή αρχές, που διατυπώνονται στο παρόν νομοσχέδιο ή σε άλλους νόμους: θα πρόκειται για νομοθεσία από μηδενική βάση. Μολονότι δεν θα πρέπει να προδικάζονται οι μελλοντικές αποφάσεις της Βουλής, είναι συνήθης πρακτική του νομοθέτη η “τακτοποίηση” ή η “νομιμοποίηση” ex post facto παράνομων δραστηριοτήτων (για παράδειγμα, εκπομπών πάνω από τα όρια), που μπορούν να ανατρέψουν, άμεσα ή έμμεσα, τους ενδιάμεσους ή τους μακροπρόθεσμους στόχους. Και οι τρεις αρνητικές συνέπειες μπορούν να περιοριστούν, αν όχι αποφευχθούν, αν η έγκριση των τομεακών προϋπολογισμών γινόταν με διοικητική πράξη.

Οι τομεακοί προϋπολογισμοί άνθρακα ειδικά για την πρώτη περίοδο (2026 - 2030) θα πρέπει να ενσωματώνονται ρητά στο ΕΣΕΚ. Με αυτό ως δεδομένο, η διαδικασία καθορισμού του προϋπολογισμού θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί πριν την τελική διαμόρφωση του ΕΣΕΚ ώστε ο τελικός καταμερισμός των εκπομπών ανά τομέα να ενημερώνει το περιεχόμενο των μέτρων και πολιτικών του ΕΣΕΚ.

Κατά την παρ. 6, “το άθροισμα όλων των τομεακών προϋπολογισμών άνθρακα ισούται με τον συνολικό προϋπολογισμό άνθρακα της χώρας για την αντίστοιχη χρονική περίοδο”. Η πρόβλεψη αυτή εγείρει το ερώτημα της αντιμετώπισης των εκπομπών/απορροφήσεων που δεν εντάσσονται σε κανένα τομέα. Οι εκπομπές και οι απορροφήσεις αυτές δεν είναι μεγάλες, αλλά τελικά αυτό εξαρτάται από τον τρόπο που ορίζονται οι τομείς, και μπορεί να επηρεάσει την τελική επίτευξη των στόχων.

Στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 3 προφανώς εννοείται ότι οι επόμενοι τομεακοί προϋπολογισμοί “συντάσσονται” και δεν “αναθεωρούνται”- προτείνεται η σχετική διόρθωση.

Σύμφωνα με την 4η παράγραφο, “ως αφητηρία για τον υπολογισμό της ποσότητας των εκπομπών κάθε πενταετούς περιόδου λαμβάνεται ο μέσος όρος των εκπομπών του τομέα των τριών (3) τελευταίων ετών που προηγούνται του έτους έναρξης ισχύος του εν λόγω προϋπολογισμού...”. Η δικαιολογητική βάση της ρύθμισης αυτής, η οποία δίνει ιδιαίτερο βάρος στις ποσότητες εκπομπών των τελευταίων τριών (3) ετών (και μάλιστα ανεξάρτητα αν επιτεύχθηκε ο ο στόχος του τελευταίου έτους του τρέχοντος προϋπολογισμού), δεν είναι σαφής. Οι τομεακοί προϋπολογισμοί ορίζουν το σύνολο των επιτρεπτών τομεακών ποσοτήτων εκπομπών για κάθε πενταετία: κατά συνέπεια, θα ήταν πιο φυσιολογικό να ληφθεί υπόψη η ποσότητα εκπομπών όλης της προηγούμενης πενταετίας. Όσον αφορά τις ετήσιες ποσότητες εκπομπών, πιο φυσιολογική επιλογή θα ήταν η γραμμική μείωση μεταξύ των τομεακών στόχων του τελευταίου έτους του προηγούμενου και του τελευταίου έτους του τρέχοντος προϋπολογισμού (όπως αυτοί έχουν οριστεί σύμφωνα με την παρ. 5).

Η 5η παράγραφος θα πρέπει να αναδιατυπωθεί, προκειμένου να διευκρινιστεί ο ρόλος της “ανάγκης ελαχιστοποίησης του οικονομικού κόστους”. Η ανάγκη αυτή δεν επηρεάζει τον καθορισμό των στόχων - οι οποίοι απορρέουν από τους ενδιάμεσους κλιματικούς στόχους του άρθ. 8 παρ. 1, και την πορεία της χώρας προς την κλιματική ουδετερότητα - , αλλά με τον τρόπο επίτευξής τους (cost-effectiveness). Με άλλα λόγια, η “ελαχιστοποίηση του οικονομικού κόστους” δεν σχετίζεται με τους τομεακούς προϋπολογισμούς, αλλά με τις εφαρμοστικές τους ρυθμίσεις.

Άρθρο 8 - Διαδικασία αναθεώρησης κλιματικών στόχων

Από την διατύπωση της παρ. 1 (ιδίως σε συνδυασμό με το άρθ. 28 παρ. 3 εδ. α') δεν προκύπτει, με την απαιτούμενη νομική και ερμηνευτική σαφήνεια, ότι απαγορεύεται η αναθεώρηση των στόχων προς το χειρότερο (η χαλάρωση ή οπισθοδρόμηση των στόχων). **Το λιγότερο που απαιτεί η κρισιμότητα του θέματος και ο ραγδαίος χαρακτήρας της κλιματικής αλλαγής είναι η ρητή απαγόρευση της αναθεώρησης των στόχων προς το χειρότερο.**

Κατά το νομοσχέδιο, η αναθεώρηση των ενδιάμεσων κλιματικών στόχων γίνεται με την υπουργική απόφαση του άρθ. 28 παρ. 3 (δεύτερο εδάφιο της 2ης παρ.), με την “σύμφωνη γνώμη” της Κυβερνητικής Επιτροπής (άρθ. 28 παρ. 3 εδ. β'). Προφανώς, η αναθεώρηση κλιματικών στόχων δεν είναι νοητή χωρίς αναθεώρηση του ΕΣΕΚ, και η τελευταία απαιτεί εκ νέου κύρωση του τροποποιημένου ΕΣΕΚ από το “Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής”, μετά από απλή “εισήγηση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας” (άρθ. 5 ΠΥΣ 31/2019), και όχι υπουργική απόφαση του τελευταίου. Υπενθυμίζεται ότι ήδη υπάρχει “Γραμματεία Διακυβέρνησης” του ΕΣΕΚ (άρθ. 4 ΠΥΣ 31/2019), ενώ η επικαιροποίηση και παρακολούθηση των ΕΣΕΚ γίνεται σύμφωνα με τα άρθρα 14, και 18-36 (αντιστοίχως) του Κανονισμού 2018/1999 (πρβλ. και τον Εκτελεστικό Κανονισμό 2020/1208). Η ακριβής διαδικασία θα πρέπει να διευκρινιστεί καλύτερα, λαμβάνοντας υπόψη τις απαιτήσεις της ενωσιακής νομοθεσίας.

Διαφορετική φαίνεται να είναι και η διαδικασία “έγκρισης” των πρόσθετων μέτρων, τα οποία προτείνονται από τον Υπουργό, αλλά εγκρίνονται αποκλειστικά από την Κυβερνητική Επιτροπή (άρθ. 8 παρ. 2 εδ. α’). Στο οικείο άρθρο του νομοσχεδίου, η Κυβερνητική Επιτροπή περιγράφεται ως όργανο με αρμοδιότητες προπαρασκευής, παρακολούθησης και εκτέλεσης (πρβλ. άρθ. 26 παρ. 1 νομοσχεδίου) - όχι ως όργανο με αποφασιστικές ή εγκριτικές αρμοδιότητες. Οι λόγοι για τους οποίους οι διαδικασίες αναθεώρησης των στόχων και έγκρισης των “πρόσθετων μέτρων” διαφέρουν δεν είναι σαφείς.

Ο Υπουργός, κατά τα άλλα, μπορεί να ορίζει ή να αναθεωρεί στόχους ανά κατηγορία περιβαλλοντικής αδειοδότησης κατά τα άρθ. 28 παρ. 3(γ) και 28 παρ. 11 του νομοσχεδίου, χωρίς συμμετοχή της Κυβερνητικής Επιτροπής. Αν, αντιθέτως, οι μειώσεις επιβληθούν ανά “κλάδο δραστηριότητας” (σε αντίθεση με τις κατηγορίες περιβαλλοντικής αδειοδότησης), ή με τους τομεακούς προϋπολογισμούς (άρθ. 7 παρ. 2), τότε προβλέπεται απλή “γνώμη” της Κυβερνητικής Επιτροπής (17 παρ. 5 νομοσχεδίου): ο αναγνώστης αναρωτιέται σε τι οι μειώσεις αυτές διαφέρουν από τα “πρόσθετα μέτρα” του άρθ. 8 παρ. 2 εδ. α’, ώστε να θεσπίζονται με διαφορετική διαδικασία. Έτσι, ο εκάστοτε Υπουργός μπορεί να επιλέξει την πιο ευχερή και πολιτικά πρόσφορη διαδικασία (!), εμπλέκοντας την Κυβερνητική Επιτροπή στον βαθμό που επιθυμεί. Ωστόσο, με τον τρόπο αυτό ενθαρρύνεται μία πολυδιάσπαση, αντιφατικότητα, αποσπασματικότητα και πολιτικός καιροσκοπισμός, που μάλλον υπονομεύει την επίτευξη των στόχων του νομοσχεδίου .

Παράλληλα, όλες οι παραπάνω αναθεωρήσεις δεν μπορούν φυσικά να γίνονται ερήμην του ΕΕΣΠ (26 παρ. 2Α νομοσχεδίου) και του ΕΕΚΑ (26 παρ. 3Α νομοσχεδίου). Σε κάθε περίπτωση, ισχύουν σε όλες τις περιπτώσεις όσα ειπώθηκαν παραπάνω για την ανάγκη συντονισμού με το ΕΣΕΚ, αλλά και με τις διαδικασίες αξιολόγησης και παρακολούθησης και άλλων ενωσιακών νομοθετημάτων (π.χ., τους μηχανισμούς διακυβέρνησης των Εδαφικών Σχεδίων Δίκαιης Μετάβασης του άρθ. 11 του Κανονισμού 2021/1056), και εθνικών σχεδίων (π.χ., το Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης, το Εθνικό Σχέδιο Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, η Εθνική Χωρική Στρατηγική, το Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων, κ.α.).

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, η δημόσια συμμετοχή δεν φαίνεται να διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο. Ο “κλιματικός διάλογος” (αρ. 24 παρ. 1 νομοσχεδίου) περιορίζεται στην “αξιολόγηση” (που αφορά το παρελθόν), αλλά όχι στα προτεινόμενα “πρόσθετα μέτρα” ή την αναθεώρηση των στόχων (που αφορούν το μέλλον). Το περιεχόμενο της κρίσιμης “εκτίμησης επιπτώσεων” που συνοδεύει την θέσπιση ή αναθεώρηση των ενδιάμεσων στόχων (άρθ. 28 παρ. 3 εδ. β’) δεν καθορίζεται ούτε στο νομοσχέδιο ούτε αλλού: φαίνεται λογικό ότι η λήψη των “πρόσθετων μέτρων”, τουλάχιστον, απαιτεί στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση.

Άρθρο 9 - Διαδικασία καθορισμού δράσεων και μέτρων προσαρμογής και ενίσχυσης της ανθεκτικότητας στην κλιματική αλλαγή

Είναι κατ’ αρχήν θετική η πρόβλεψη της πρώτης παραγράφου του άρθρου αυτού σχετικά με την υποχρέωση όλων των φορέων της κεντρικής διοίκησης να ενσωματώσουν την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στον στρατηγικό και επιχειρησιακό σχεδιασμό τους

μέσω δράσεων και μέτρων. Η πρόβλεψη αυτή θα πρέπει να αφορά όλους τους φορείς της δημόσιας διοίκησης και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Ωστόσο, δεν είναι σαφές πώς η διαδικασία και τα μέτρα και οι δράσεις που περιγράφονται σε αυτό το άρθρο σχετίζονται και εναρμονίζονται με τα κύρια εργαλεία που αφορούν στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (άρθρο 5 και 6 για την Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή και τα ΠεΣΠΚΑ). Ειδικότερα, δεν προσδιορίζεται σαφώς πώς εκκινεί η διαδικασία και τι περιλαμβάνει η «έκθεση» που θα συντάξει ο ΟΦΥΠΕΚΑ *«με βάση την ανάλυση των δεδομένων του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή»* (εδάφιο α'). Δεν διευκρινίζεται επίσης πώς οι αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου για την Προσαρμογή για *«νέες δράσεις και μέτρα προσαρμογής και ενίσχυσης της ανθεκτικότητας στην κλιματική αλλαγή»* (εδάφιο δ' του άρθρου) εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις και τις δράσεις που προβλέπονται είτε στην Εθνική Στρατηγική είτε στα ΠεΣΠΚΑ (γίνεται αναφορά στα *«αποτελέσματα των ΠεΣΠΚΑ»* χωρίς να προσδιορίζεται σε ποιο στοιχείο του περιεχομένου τους (όπως αυτό περιγράφεται στο άρθρο 6 παρ. 3 του νομοσχεδίου) αφορούν). Και τέλος, δεν προσδιορίζεται τι περιλαμβάνουν οι *«νέες δράσεις και μέτρα προσαρμογής»* και γιατί ακολουθείται διαφορετική διαδικασία από αυτήν που προβλέπεται για την Εθνική Στρατηγική και τα ΠεΣΠΚΑ.

Τέλος, το άρθρο αυτό προβλέπει ότι το Εθνικό Συμβούλιο για την Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή *«αποφασίζει»* για νέες δράσεις και μέτρα, αλλά δεν είναι σαφές αν το Εθνικό Συμβούλιο έχει την αρμοδιότητα να αποφασίζει για μέτρα και δράσεις και ποια είναι η διαδικασία για την εφαρμογή και την υλοποίησή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' - ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ

Άρθρο 10 - Γενικά μέτρα πολιτικής

Το άρθρο 10 θα μπορούσε να θέτει ως αιχμές τις εμβληματικές πολιτικές που δεσμευτικά εισάγονται στο υπό αναθεώρηση ΕΣΕΚ και οι οποίες θέτουν τη χώρα σε τροχιά μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα. Δυστυχώς όμως το άρθρο 10 διαπνέεται από ένα πνεύμα φοβικότητας (παράγραφοι 1 και 2: *“δύνανται να λαμβάνονται και να εφαρμόζονται μέτρα και πολιτικές”*) και περιέχει γενικόλογες εξαγγελίες (παράγραφος 1, περίπτωση α και β: *“μεγαλύτερη δυνατή μείωση”* και *“μεγαλύτερη δυνατή διείσδυση”* αντιστοίχως).

Η 1η παράγραφος δεν προσθέτει τίποτα απολύτως στο ισχύον νομικό πλαίσιο για το ΕΣΕΚ., το οποίο ήδη επιτρέπει την λήψη παρόμοιων μέτρων. Το άρθρο δεν ορίζει στόχους, καταληκτικές ημερομηνίες ή δείκτες, όπως συμβαίνει με άλλα άρθρα του νομοσχεδίου (π.χ., άρθ. 11 και 12). Επιπλέον, δεν προβλέπει “ειδικούς στόχους” για όλα τα “μέτρα και πολιτικές” που αναφέρει στα σημεία (α) έως (ι). Σχετικά με την παρ. 2, τα περισσότερα μέτρα και πολιτικές είναι τόσο γενικόλογα που σχεδόν στερούνται ουσίας (“προστασία του φυσικού περιβάλλοντος”).

Το σχέδιο νόμου θέτει συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους και προθεσμίες σε άλλα σημεία του, χωρίς να αιτιολογείται το γιατί επιλέχθηκαν οι πολιτικές αυτές, όπως για παράδειγμα η

απαγόρευση πώλησης συμβατικών οχημάτων από 1/1/2030 (άρθρο 12, παράγραφος 6) ή οι περιορισμοί και απαγορεύσεις στην εγκατάσταση καυστήρων πετρελαίου (άρθρο 14 παρ. 1 - 3). Τεκμαίρεται επομένως ότι αποτελεί προφανώς συνειδητή επιλογή του νομοθέτη η απουσία κάθε είδους συγκεκριμένων και δεσμευτικών μέτρων και πολιτικών στο άρθρο 10.

Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στην απουσία κάθε αναφοράς σε μέτρα και πολιτικές για τον τερματισμό του προγράμματος ανάπτυξης υδρογονανθράκων. Είναι πλέον επιστημονικά τεκμηριωμένο^{3,4} ότι οι εξορύξεις νέων κοιτασμάτων ορυκτού αερίου, πετρελαίου και άνθρακα δεν είναι συμβατές με τον στόχο του 1,5 βαθμού Κελσίου. Η Ελλάδα θα πρέπει ως εκ τούτου να εγκαταλείψει το πρόγραμμα ανάπτυξης υδρογονανθράκων, το οποίο είναι απολύτως ασύμβατο με τους κλιματικούς στόχους της χώρας, απειλώντας ταυτόχρονα την εθνική οικονομία με ζημιές δισεκατομμυρίων ευρώ σε αχρηστευμένα κεφάλαια. Οι πρόσφατες αποχωρήσεις ή παραιτήσεις εταιριών από τα δικαιώματα έρευνας και εκμετάλλευσης και η διαφαινόμενη ματαίωση των ερευνών εντός των προβλεπόμενων από τις κυρωμένες συμβάσεις προθεσμιών στα οικόπεδα της Κρήτης, προσφέρουν μίας πρώτης τάξεως ευκαιρία για τον οριστικό τερματισμό του προγράμματος ανάπτυξης υδρογονανθράκων στην Ελλάδα.

Ως εκ τούτου προτείνεται να γίνει ρητή αναφορά και σύνδεση με το ΕΣΕΚ, όπου θα ενσωματωθούν συγκεκριμένοι, νομικά δεσμευτικά στόχοι και μέτρα στους παρακάτω τομείς:

Ορυκτά καύσιμα

- Πλήρης απεξάρτηση από:
 - στερεά ορυκτά καύσιμα έως το 2025
 - υγρά ορυκτά καύσιμα έως το 2030
 - αέρια ορυκτά στην ηλεκτροπαραγωγή έως το 2035
- Τερματισμός του προγράμματος εξορύξεων υδρογονανθράκων, με υιοθέτηση προγράμματος δίκαιης μετάβασης για τους εργαζόμενους στις υφιστάμενες εγκαταστάσεις

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ)

- Συμμετοχή των ΑΠΕ: (έως το 2030)
 - στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας σε ποσοστό 50%
 - στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας σε ποσοστό 85%
 - στην τελική κατανάλωση για μεταφορές σε ποσοστό 30%
 - στην τελική κατανάλωση για θέρμανση και ψύξη σε ποσοστό 50%

Εξοικονόμηση ενέργειας

- Επίτευξη ενεργειακής απόδοσης σε ποσοστό 50%, σε σύγκριση με τις αντίστοιχες προβολές, όπως αυτές ορίζονται στην οδηγία (ΕΕ) 2018/2002 έως το 2030
- Επίτευξη ενεργειακής απόδοσης σε ποσοστό 50% για τον δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα

³ Ειδική Έκθεση της IPCC για τον 1,5 βαθμό Κελσίου, Οκτώβριος 2018
<https://www.ipcc.ch/2018/10/08/summary-for-policymakers-of-ipcc-special-report-on-global-warming-of-1-5c-approved-by-governments/>

⁴ Έκθεση IEA "Net Zero by 2050", Μάιος 2021 <https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050>

- Ενεργειακή αναβάθμιση 1.000.000 κτιρίων έως το 2030, με μέριμνα για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος

Το σχέδιο νόμου κινείται κάτω από τον επιστημονικά ορισμένο πήχη περιορισμού της κλιματικής κρίσης στον 1,5°C που είναι απαραίτητο να επιτευχθεί με εθνικές δεσμεύσεις και ουσιαστικά μέτρα και πολιτικές από κάθε χώρα του πλανήτη για τον μηδενισμό των εκπομπών το συντομότερο δυνατό και σίγουρα πριν το 2050. Λαμβάνοντας όμως ακόμα υπόψη και το πακέτο "Fit for 55" της ΕΕ και την εφαρμογή των ευρωπαϊκών οδηγιών που αφορούν στην ενεργειακή αποδοτικότητα, τον κανονισμό για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων (KENAK) και τα έργα ΑΠΕ, δεν φαίνεται επί του παρόντος με ποιο τρόπο τα μέτρα θα εναρμονιστούν με τις παραπάνω οδηγίες ενώ απουσιάζει ένα σαφές χρονοδιάγραμμα για τη σταδιακή απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα σε όλους τους τομείς της οικονομίας και η αντίστοιχη στόχευση.

Αντίστοιχα δεν υπάρχει καμία στοχοθεσία για τον τομέα της βιώσιμης γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Ενώ λοιπόν η εντατική κτηνοτροφία και η γεωργία αναγνωρίζονται διεθνώς ως απο τους βασικότερους παράγοντες (ανθρώπινες δραστηριότητες) που επιτείνουν την κλιματική κρίση, μέχρι στιγμής απουσιάζουν οι σχετικές δράσεις. Ενώ η σχετική συμμετοχή της γεωργίας-κτηνοτροφίας στην κλιματική κρίση προβλέπεται να αυξηθεί ραγδαία μέσα στα επόμενα χρόνια (καθώς καθαρίζει το ενεργειακό μίγμα από ορυκτά καύσιμα), απουσιάζουν πολιτικές, μέτρα και χρονοδιαγράμματα. Ενώ η κατανάλωση κρέατος (σε συνδυασμό με την παραγωγή ζωοτροφών) πρέπει να μειωθεί δραστικά μέσα στα επόμενα χρόνια και (ιδίως) στην Ελλάδα, δεν αποτυπώνονται πουθενά σχετικές στοχοθεσίες, μέτρα και πολιτικές. Απουσιάζει επίσης κάθε σοβαρή πρόβλεψη για την απαραίτητη μετάβαση τόσο των παραγωγών όσο και των καταναλωτών σε ένα μέλλον με εντελώς διαφορετικά αγροτικά και διατροφικά δεδομένα. Με αυτό τον τρόπο, "εξασφαλίζεται" η αντίθεσή τους στα όποια μέτρα ακολουθήσουν. Ελλείπει σχεδιασμού, αυτά θα είναι αποσπασματικά και βίαια. Σήμερα ειδικά που γνωρίζουμε ότι αν συνεχίσουμε να καταναλώνουμε κρέας και γαλακτοκομικά με την ποσότητα και συχνότητα που το κάνουμε σήμερα, μέχρι το 2050 το 52% των εκπομπών αερίων στην ατμόσφαιρα θα προέρχεται από τη γεωργία, ενώ το 70% των εκπομπών αυτών θα προέρχεται από τη βιομηχανική κτηνοτροφία και ότι πρέπει να πάρουμε επείγοντως μέτρα ώστε να μειωθεί η κατανάλωση 50% για αρχή και 71% ως το 2030.

Παράλληλα, χάνονται σημαντικές αναπτυξιακές ευκαιρίες. Η εισαγόμενη σόγια για ζωοτροφή, μπορεί να αντικατασταθεί από ντόπια πρωτεϊνούχα φυτά (όπως το κτηνοτροφικό ρεβίθι, το λούπινο κοκ). Η εκτατική κτηνοτροφία μπορεί να συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη και την αναζωογόνηση τοπικών οικονομιών. Η μείωση στην παραγωγή και κατανάλωση κρέατος πρέπει να συνοδευτεί με όρους ποιότητας αλλά και με κάλυψη του συνόλου της ζήτησης από ντόπια παραγωγή. Ομοίως, μπορούν και πρέπει να συμπεριληφθούν οι μέθοδοι ήπιας και βιώσιμης γεωργίας όπως είναι η βιολογική γεωργία, η βιο-δυναμική γεωργία, η αναγεννητική, η παραδοσιακή, η αγρο-οικολογία, η εκτατική κτηνοτροφία που διατηρούν τη βιοποικιλότητα και προστατεύουν το κλίμα. Δυστυχώς, δεν έχουμε δει πουθενά δημοσιευμένα σχέδια να αφορούν γεωργία που αναγεννά το έδαφος και αναχαιτίζει την κλιματική κρίση με την εναπόθεση άνθρακα (CCM-Climate Change Mitigation) και την αύξηση της ανθεκτικότητας των φυτών σε ακραίες μετεωρολογικές συνθήκες (CCA - Climate Change Adaptation).

Δυστυχώς, αντ' αυτού, τα μόνα σχέδια προσαρμογής του ΥΠΑΑΤ που είναι γνωστά είναι αυτά για τη δοκιμαστική καλλιέργεια υποτροπικών φυτών.

Σε κάθε περίπτωση, η απουσία έγκυρων και αξιόπιστων δεδομένων αναφοράς για τη χώρα σε σχέση με τη συνεισφορά της γεωργίας και της κτηνοτροφίας στις συνολικές εθνικές εκπομπές, αναδεικνύει την ανάγκη διαφάνειας, δημοσιοποίησης σχετικών στοιχείων ώστε να επιτευχθεί ένας τομεακός προϋπολογισμός άνθρακα.

Ο στόχος για τη σταδιακή υποκατάσταση του “φυσικού” αερίου όπως διατυπώνεται στην παράγραφο (δ) του παρόντος άρθρου είναι εξαιρετικά ελλιπής. Τα σχεδιαζόμενα έργα επέκτασης υποδομών αερίου δεν φαίνεται με ποιο τρόπο θα είναι συμβατά έστω και με τον όχι αρκετά φιλόδοξο στόχο του νέου ΕΣΕΚ που ακόμα εκκρεμεί. Να σημειωθεί ότι ενώ οι διάφορες μορφές μη ορυκτού αερίου θα μπορούσαν να διαδραματίσουν περιορισμένο, ενδιάμεσο ρόλο στην απεξάρτηση από τον άνθρακα σε τομείς που είναι δύσκολο να εξηλεκτιστούν όπως η βαριά βιομηχανία (πχ τσιμέντο, χάλυβας, μεταφορές), αυτή η μετάβαση θα εξακολουθούσε να απαιτεί τη μείωση χρήσης της συνολικής ποσότητας ορυκτού αερίου για την επίτευξη των κλιματικών στόχων. Ανάλυση του Διεθνούς Συμβουλίου για τις Καθαρές Μεταφορές (ICCT) διαπίστωσε ότι το ανανεώσιμο μεθάνιο θα μπορούσε να διαδραματίσει “μικρό ρόλο” στην απανθρακοποίηση της οικονομίας της ΕΕ μέχρι το 2050, αλλά “δεν μπορεί να αντιπροσωπεύει την πρωταρχική στρατηγική για την απαλλαγή από τον άνθρακα ενός ολόκληρου βιομηχανικού κλάδου”. Έκθεση του E3G, ανεξάρτητης ευρωπαϊκής δεξαμενής σκέψης για την κλιματική αλλαγή και την ενέργεια, σημειώνει επίσης ότι κανένα από τα σενάρια συμμόρφωσης με τη συμφωνία του Παρισιού με ανανεώσιμο ή απανθρακοποιημένο αέριο δεν παρουσιάζει αύξηση της ζήτησης ορυκτού αερίου. Αντιθέτως, τα περισσότερα από αυτά τα σενάρια περιλαμβάνουν απότομη μείωση της χρήσης της συνολικής ποσότητας ορυκτού αερίου σε σύγκριση με σήμερα. Επιπλέον, ο όρος “ανανεώσιμο αέριο” είναι παραπλανητικός. Ο όρος χρησιμοποιείται συμπεριληπτικά κυρίως από τη βιομηχανία για να αναφερθεί σε μία ποικιλία από διαδικασίες παραγωγής και τελικά προϊόντα - συμπεριλαμβανομένων ορισμένων που εξακολουθούν να προέρχονται από ορυκτό αέριο - όλα όμως με διαφορετικές επιπτώσεις για μελλοντική ρύπανση, το κόστος και τις υποδομές. Μεταξύ άλλων, αυτά περιλαμβάνουν το “βιοαέριο ή βιομεθάνιο”, το “πράσινο” υδρογόνο και αέριο που προέρχεται από καύση ορυκτού αερίου με δέσμευση και αποθήκευση άνθρακα.

Στην παράγραφο (η) του παρόντος άρθρου δεν διευκρινίζεται ποιες είναι οι κατηγορίες αποβλήτων στις οποίες αναφέρεται ο νομοθέτης. Για παράδειγμα συμπεριλαμβάνονται σε αυτές τα γεωργικά και κτηνοτροφικά απόβλητα; Είναι απαραίτητο οι στόχοι μείωσης εκπομπών ΑτΘ να γίνουν πιο συγκεκριμένοι ανά κατηγορία αποβλήτων.

Άρθρο 11 - Απαγόρευση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από στερεά ορυκτά καύσιμα

Για το ζήτημα της απολιγνιτοποίησης, επικρατεί σύγχυση. Το ισχύον ΕΣΕΚ προβλέπει την απολιγνιτοποίηση ως “μέτρο πολιτικής” (ΠΠ1) μέχρι το 2028, προσθέτοντας ότι “για το λόγο αυτό, και υπό την αιγίδα μιας διυπουργικής επιτροπής, θα εκπονηθεί και θα παρουσιαστεί στα μέσα του 2020 ένα ολοκληρωμένο, πολυδιάστατο και εμπροσθοβαρές [MasterPlan – Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης] που θα αποτελεί τον αναπτυξιακό οδικό χάρτη στην μετά τον λιγνίτη εποχή...” (σελ. 82). Εντούτοις, πρόσφατα, δημοσιεύθηκε ο ν.

4872/2021 “Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση, ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων απολιγνιτοποίησης και άλλες επείγουσες διατάξεις” ο οποίος ρυθμίζει αποσπασματικά ορισμένα σχετικά θέματα: το άρθρο 22 του νόμου αυτού προβλέπει ότι “κατά τη διαδικασία απολιγνιτοποίησης η σκοπούμενη απόληψη λιγνιτικού κοιτάσματος εντός των Πυρήνων Ζωνών Απολιγνιτοποίησης (Ζ.ΑΠ.), στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (Ε.Σ.Ε.Κ.), υλοποιείται σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 6 του Κανονισμού Μεταλλευτικών και Λατομικών Εργασιών (Β’ 1227/2011), περί γενικών κριτηρίων ορθολογικής δραστηριότητας...” Δυστυχώς, απολιγνιτοποίηση και απόληψη λιγνιτικού κοιτάσματος είναι έννοιες ασύμβατες.

Αλλού, έχει υπάρξει πολιτική, προφορική δέσμευση για απολιγνιτοποίηση μέχρι το 2025, με πιο πρόσφατη την τοποθέτηση του Πρωθυπουργού κατά τις εργασίες του Υψηλού Διαλόγου των Ηνωμένων Εθνών για την Ενέργεια στις 24 Σεπτεμβρίου 2021.

Όσον αφορά την λειτουργία των υφιστάμενων λιγνιτικών σταθμών, και τελείως ενδεικτικά, η ΑΕΠΟ Μελίτης λήγει στις 5.8.2030 «με την επιφύλαξη του άρθρου 1 του Ν. 4685/2020 (ΦΕΚ 92 Α) και των προβλέψεων του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα» (Απόφαση υπ’ αρ. 4/2019 (ΦΕΚ 4893 Β))⁵, και η ΑΕΠΟ Μεγαλόπολης ισχύει μέχρι τις 7.11.2029 “με την επιφύλαξη του άρθ. 2 ν. 4014/2011”⁶. Και οι 2 ΑΕΠΟ έχουν παραταθεί κατά 5 χρόνια, δηλαδή μέχρι το 2035 και 2034 (αντίστοιχα), βάσει της ρύθμισης του άρθρου 1 παρ. 2 ν. 4685/2020, το οποίο ψηφίστηκε μολονότι το ΥΠΕΝ προφανώς γνώριζε τα όποια χρονικά περιθώρια της απολιγνιτοποίησης. Βάσει του άρθρου 109 παρ. 1 ν. 4821/2021, οι δύο σταθμοί μπορούν να λειτουργούν μέχρι το 2023 χωρίς να προσαρμόζονται με τις Βέλτιστες Διαθέσιμες Τεχνικές, κάτι που έπρεπε να γίνει μέχρι το 2021 (εντός 4 ετών από την Εκτελεστική Απόφαση 2017/1442, αρθ. 21 παρ. 3 (α) Οδηγίας 2010/75). Όσο για την ΑΕΠΟ του ΑΗΣ Πτολεμαΐδας V, από τον συνδυασμό των παραπάνω διατάξεων, και εφόσον αγνοηθούν “τεκμαιρόμενες παρατάσεις” βάσει των άρθρων 2 παρ. 8 και 30 παρ. 4 ν. 4014/2011, 109 παρ. 1 ν. 4821/2021, και άλλων, η λειτουργία του έχει παραταθεί τουλάχιστον μέχρι το 2027. Όλοι οι σταθμοί έχουν λάβει, με απόλυτη αδιαφάνεια, ενιαία άδεια λειτουργίας μέχρι την 31.12.2021, η οποία πρόκειται να παραταθεί, όπως είναι η πάγια πρακτική του ΥΠΕΝ για παραπάνω από 20 έτη. Με άλλα λόγια, **αν το νομοσχέδιο επιδιώκει την απολιγνιτοποίηση, θα πρέπει να συμπεριλάβει τις απαραίτητες ελάχιστες ρυθμίσεις για την διασφάλιση της συνοχής με την υπόλοιπη νομοθεσία και διοικητική πρακτική.**

Άρθρο 12 - Μέτρα προώθησης των οχημάτων μηδενικών εκπομπών

Οι δράσεις που προτείνονται στο άρθρο κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλά δεν είναι επαρκείς, καθώς επικεντρώνονται μόνο στις οδικές μεταφορές χωρίς να καλύπτουν όλους τους τρόπους μεταφορών.

⁵ Απόφαση υπ’ αριθ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/76567/4723/05.08.2020 του Γενικού Δ/ντή Περιβ/κής Πολιτικής του ΥΠΕΝ για την Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων λειτουργίας του έργου «Λειτουργία του Ατμοηλεκτρικού Σταθμού ηλεκτροπαραγωγής «ΑΗΣ Μελίτης Μονάδα Ι», ονομαστικής ισχύος 330 ΜWe, με καύσιμο λιγνίτη, της ΛΙΓΝΙΤΙΚΗΣ ΜΕΛΙΤΗΣ Α.Ε., όρος ΣΤ.2 (ΑΔΑ: 6ΤΓΓ4653Π8-6ΣΗ)

⁶ Απόφαση υπ’ αριθ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/5207/368/7.11.2019 του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας για την Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων λειτουργίας του ΑΗΣ Μεγαλόπολης της ΛΙΓΝΙΤΙΚΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ Α.Ε. στη Μεγαλόπολη Αρκαδίας, όρος ΣΤ2 (ΑΔΑ: Ω8ΙΓ4653Π8-Ο1Α)

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία απαιτεί τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις μεταφορές κατά 90%, προκειμένου η ΕΕ να καταστεί κλιματικά ουδέτερη οικονομία έως το 2050. Για να επιτευχθεί αυτή η συστημική αλλαγή, πρέπει:

1. να καταστούν όλοι οι τρόποι και τα μέσα μεταφοράς πιο βιώσιμα,
2. να καταρτιστούν ευρέως διαθέσιμες βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις σε ένα σύστημα πολυτροπικών μεταφορών και
3. να τεθούν τα κατάλληλα κίνητρα που θα οδηγήσουν σε αυτή τη μετάβαση με έμφαση στη στήριξη των πολιτών και ειδικότερα των πιο ευάλωτων ομάδων.

Τέλος, ενώ η κυβέρνηση και ο ίδιος ο Πρωθυπουργός έχουν δεσμευτεί για πρόταση μείωσης ρύπων στον τομέα της ναυτιλίας, δεν υπάρχει καμία αναφορά στον κλιματικό νόμο, όταν σύμφωνα με τις ίδιες τις αναφορές της χώρας προς τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, όπως ορίζεται στον Κανονισμό (ΕΕ) 2018/1999, οι εθνικές εκπομπές από την εγχώρια ναυτιλία αναμένεται να αυξηθούν κατά σχεδόν 25% έως το 2030.

Τα στοιχεία που λείπουν επίσης από μια ολοκληρωμένη πρόταση:

Αστική κινητικότητα: ανάπτυξη δικτύου δημόσιων μεταφορών μηδενικών εκπομπών σε δημοτικό, διαδημοτικό και διαπεριφερειακό επίπεδο με στόχο τη μείωση των ιδιωτικών επιβατοχιλιομέτρων· εξηλεκτισμός των οχημάτων του ευρύτερου δημοσίου τομέα και των ειδικών στόλων· ανάπτυξη κατάλληλων και ασφαλών υποδομών αιεφόρων μετακινήσεων με εναλλακτικά μέσα (όπως ποδήλατα και ελαφρά, προσωπικά ηλεκτροκίνητα οχήματα)

Αύξηση σιδηροδρομικής κυκλοφορίας υψηλής ταχύτητας και αύξηση σιδηροδρομικής εμπορευματικής κίνησης

‘Πράσινα’ λιμάνια και αεροδρόμια: Τα λιμάνια και τα αεροδρόμια διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο για τη συνδεσιμότητα (διεθνή, ευρωπαϊκή και περιφερειακή), για την οικονομία μιας χώρας και για τις περιφέρειες της (π.χ τουρισμός). Υπάρχουν ήδη πολλές βέλτιστες πρακτικές από τα πιο βιώσιμα αεροδρόμια και λιμάνια στον κόσμο. Τα αεροδρόμια και τα λιμάνια μπορούν να γίνουν καθαρά με την ανάπτυξη βιώσιμων εναλλακτικών καυσίμων και την τροφοδοσία των σταθμευμένων πλοίων και αεροσκαφών με πράσινη ενέργεια αντί για ορυκτά καύσιμα· παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη και χρήση νέων, καθαρότερων και πιο αθόρυβων αεροσκαφών και σκαφών· τροποποίηση των τελών αεροδρομίου· πράσινες κινήσεις εδάφους στα αεροδρόμια καθώς και λιμενικές υπηρεσίες και λειτουργίες· και μέσω μιας ευρύτερης και έξυπνης διαχείρισης της κυκλοφορίας. Αύξηση των δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων στις αερομεταφορές και τις πλωτές μεταφορές στην έρευνα για τεχνολογίες αιχμής, στις ανανεώσεις στόλων, στην τοπική παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας και σε πιο βιώσιμη πολυτροπική πρόσβαση σε αυτά.

Αεροπορικές και θαλάσσιες μεταφορές: Οι εναέριες και θαλάσσιες μεταφορές έχουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις απαλλαγής από τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα τις επόμενες δεκαετίες, λόγω της τρέχουσας έλλειψης έτοιμων για την αγορά τεχνολογιών μηδενικών εκπομπών, των μακρών κύκλων ανάπτυξης και ζωής των αεροσκαφών και των πλοίων, των απαιτούμενων σημαντικών επενδύσεων σε εξοπλισμό και υποδομές ανεφοδιασμού και του διεθνούς ανταγωνισμού σε αυτούς τους κλάδους. Η Ελλάδα θα πρέπει να αναλάβει πολιτικές πρωτοβουλίες και να στηρίξει την ευρωπαϊκή προσπάθεια για τη μείωση των

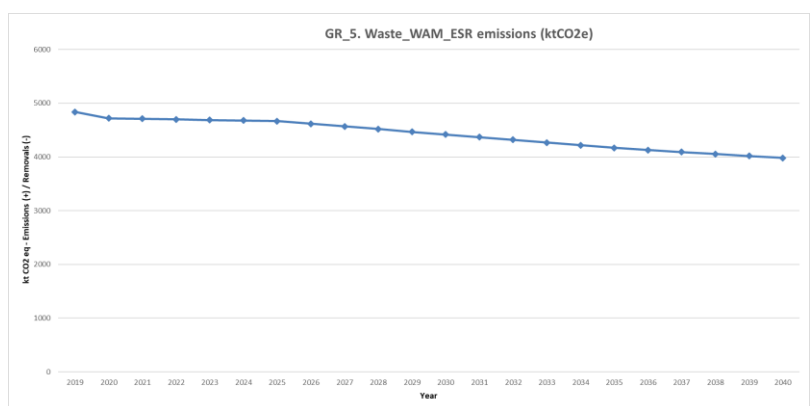
εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου των αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών.

Άρθρο 13 - Δημοτικά Σχέδια Μείωσης Εκπομπών

Η πρόβλεψη του άρθρου 13 είναι επί της αρχής μία ρύθμιση που κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση. Οι πόλεις ευθύνονται για το 60% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, είναι συνεπώς εκ των ων ουκ άνευ η ανάληψη κλιματικής δράσης σε επίπεδο δήμων. Προς αυτή την κατεύθυνση υπάρχουν άλλωστε ήδη εκατοντάδες πόλεις που αναλαμβάνουν κλιματική δράση και φιλόδοξους στόχους για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Είναι ωστόσο αρκετά δύσκολο να αναλογιστεί κανείς πώς οι δήμοι θα χρειαστεί να μειώσουν τις εκπομπές τους μόλις κατά 30% έως το 2030 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 2019 σε μία χώρα που έχει αναλάβει στόχο μείωσης των εκπομπών κατά 55% έως το ίδιο έτος σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Απαιτείται επομένως μεγαλύτερη φιλοδοξία στις υποχρεώσεις των δήμων.

Η ανεπάρκεια των στόχων για τους δήμους επιτείνεται από το γεγονός ότι καλύπτει ως επί το πλείστον τις εκπομπές του πεδίου εφαρμογής 1 και 2 (Scope 1 και 2). Η επιλογή αυτή παραλείπει τις εκπομπές του πεδίου εφαρμογής 3 (Scope 3), των εκπομπών δηλαδή έξω από τα όρια ενός δήμου, που οφείλονται όμως σε δραστηριότητες εντός του δήμου. Οι εκπομπές του πεδίου εφαρμογής 3 αποτελούν και το μεγαλύτερο μερίδιο των εκπομπών που συνδέεται με την κοινωνική ζωή και την οικονομική δραστηριότητα ενός δήμου. Με δεδομένο ότι οι δήμοι δεν έχουν ουσιαστικό ρόλο και αρμοδιότητες για τις εκπομπές του πεδίου εφαρμογής 3, ο κατεξοχήν τομέας στον οποίο οι δήμοι έχουν σημαντικό ρόλο και στον οποίο θα μπορούσαν να συμβάλλουν ουσιαστικά είναι ο τομέας των αποβλήτων, όπου, οι εθνικές εκπομπές δεν αναμένεται να μειωθούν σημαντικά ακόμα και μέχρι το 2040, σύμφωνα με τις επίσημες προβλέψεις.

Ως εκ τούτου προτείνεται κατ' ελάχιστον να τηρηθεί απογραφή εντός του ΔηΣΜΕ και για τις εκπομπές του πεδίου εφαρμογής 3 και να υιοθετηθούν οι παρακάτω στόχοι όπως είχαν περιγραφεί στην κοινή πρόταση νόμου οργανώσεων, φορέων και πολιτών:

⁷ Greece's greenhouse gas (GHG) emission projections 2021 <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/greenhouse-gas-emission-projections-for-8>

- Μείωση κατ' ελάχιστο 75% της συνολικής ποσότητας αποβλήτων προς τελική διάθεση, έως τις 31/12/2030 και κατά 90% έως τις 31/12/2035.
- Οι υπόχρεοι του ΗΜΑ υποχρεούνται σε υπολογισμό των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την διαχείριση αποβλήτων και θέσπιση ενός Κλιματικού Τέλους Αποβλήτων (σε ευρώ ανά εκπεμπόμενο ισοδύναμο τόνο CO₂), που για τους ΟΤΑ θα είναι πλήρως ανταποδοτικό με την χρηματοδότηση έργων - δράσεων Πρόληψης, Προετοιμασίας για Επαναχρησιμοποίηση και Διαλογής στην Πηγή.
- Μείωση της κατά κεφαλήν ποσότητας παραγόμενων αστικών αποβλήτων κατά 20% έως τις 31/12/2030 σε σχέση με το 2019.
- Μείωση των σύμμεικτων αστικών αποβλήτων, των οποίων η διάθεση γίνεται με εναπόθεση εντός ή επί του εδάφους ή μέσω ειδικά διευθετημένου χώρου υγειονομικής ταφής), στο 10% έως τις 31/12/2030.
- Μείωση 100% (μηδενισμός), της αποτέφρωσης στην ξηρά ή στη θάλασσα ή της ανάκτησης με τη χρήση τους κυρίως ως καύσιμο ή ως άλλο μέσο παραγωγής ενέργειας) έως τις 31/12/2035.

β) Όπου απαιτείται στις παραπάνω περιπτώσεις, ως έτος βάσης λογίζεται το 2019

Το ΔηΣΜΕ θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει και την απογραφή ενεργειακών καταναλώσεων και εκπομπών για τον τομέα της γεωργίας, της κτηνοτροφίας.

Τέλος, προτείνεται στα ΔηΣΜΕ να θεσπίζονται ελάχιστοι στόχοι εγκατεστημένης ισχύος ΑΠΕ με τη συμμετοχή ενεργειακών κοινοτήτων όπως ορίζονται στον ν. 4513/2018 σε όλους τους πρωτοβάθμιους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι στόχοι ορίζονται λαμβάνοντας υπόψη την έκταση, το πληθυσμιακό μέγεθος, το ανανεώσιμο δυναμικό, καθώς και όλες τις ειδικότερες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές συνθήκες του κάθε πρωτοβάθμιου ΟΤΑ, με στόχο την ανάπτυξη της αποκεντρωμένης παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ.

Μολοντί η πρόθεση ένταξης των ΟΤΑ Α' βαθμού στον κλιματικό νόμο είναι θετική, το άρθρο έχει μία σειρά από ασάφειες, ελλείψεις και αδυναμίες, που το καθιστούν ιδιαίτερα δυσεφάρμοστο. Ειδικότερα:

(α) Μόνο οι ΟΤΑ Α' βαθμού υπάγονται στο άρθρο. Δεν είναι σαφείς οι λόγοι για τους οποίους οι ΟΤΑ Β' βαθμού (Περιφέρειες) δεν έχουν αντίστοιχες υποχρεώσεις.

(β) Η έννοια "εκπομπές του οικείου ΟΤΑ" θα πρέπει να οριστεί. Θα μπορούσε να σημαίνει "εκπομπές από την άσκηση αρμοδιοτήτων του οικείου ΟΤΑ" (το πιθανότερο) ή εκπομπές που προέρχονται από πηγές εντός του οικείου ΟΤΑ (και, πιθανώς και άλλα πράγματα). Πρόκειται για πολύ διαφορετικά πράγματα. Η διαφορά είναι σαφής, π.χ., στην περίπτωση ενός ΟΤΑ Α' βαθμού όπου είναι χωροθετημένη μία περιφερειακής εμβέλειας εγκατάσταση διαχείρισης ή επεξεργασίας αποβλήτων.

(γ) Η έννοια της συμβατότητας του ΔηΣΜΕ με το ΕΣΕΚ θα πρέπει να προσδιοριστεί. Μπορεί να σημαίνει ότι υιοθετούνται, σε δημοτικό επίπεδο, οι στόχοι του ΕΣΕΚ, αλλά αυτό δεν είναι βέβαιο, και μπορεί να μην είναι εφικτό "οριζόντια" για όλους τους ΟΤΑ.

(δ) Σε συνέχεια της προηγούμενης παρατήρησης, το νομοσχέδιο προβλέπει τομεακούς προϋπολογισμούς άνθρακα, συνολικό προϋπολογισμό άνθρακα, γενικά μέτρα πολιτικής

(κεφάλαιο Γ') και ειδικά μέτρα μείωσης εκπομπών από εγκαταστάσεις, και ενδεχομένως στόχους μείωσης εκπομπών ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και κατηγορία περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Προφανώς, το ΔηΣΜΕ θα πρέπει να είναι, κατά μία έννοια, συμβατό και με τα παραπάνω.

(ε) Η αναφορά σε "στόχους μείωσης εκπομπών για ...κτίρια, τον εξοπλισμό και τις υποδομές που καταναλώνουν ενέργεια" (παρ. 1, εδ. Γ', καθώς και παρ. 6) δεν περιλαμβάνει εκπομπές από υποδομές, δραστηριότητες και διεργασίες που δεν καταναλώνουν ενέργεια (π.χ., στον τομέα της γεωργίας ή των αποβλήτων).

(στ) Το άρθρο δεν φαίνεται να έχει λάβει υπόψη του την πρόσφατη νομοθεσία για τα απόβλητα. Για παράδειγμα, με το ισχύον καθεστώς, οι ΦΟΔΣΑ, που είναι καταρχήν διακριτές οντότητες από τους ΟΤΑ, έχουν "αποκλειστικές" αρμοδιότητες για την διαχείριση και επεξεργασία αποβλήτων "σύμφωνα με το οικείο ΠΕΣΔΑ" (227 παρ. 1 ν. 4555/2018). Επίσης, η νομοθεσία προβλέπει Εθνικό Σχέδιο Πρόληψης Αποβλήτων και Τοπικά Σχέδια Διαχείρισης Αποβλήτων (ΤΔΣΑ) (56-57 ν. 4819/2021), τα οποία θα ρυθμίζουν εν μέρει παρόμοια θέματα με το ΔηΣΜΕ. Σε κάθε περίπτωση, οι ΦΟΔΣΑ, ως διαχειριστές των αντίστοιχων εγκαταστάσεων, θα υπάγονται στις διατάξεις του άρθρου 16. Κατά συνέπεια, δεν είναι σαφές αν το ΔηΣΜΕ έχει κάποιο ρυθμιστικό ρόλο - μολονότι, φυσικά, η καταγραφή των τοπικών πηγών εκπομπών είναι σε κάθε περίπτωση χρήσιμη.

(ζ) Σε συνέχεια της προηγούμενης παρατήρησης, η ύδρευση και η αποχέτευση παρέχονται κατά κανόνα από Δημοτικές Επιχειρήσεις Ύδρευσης και Αποχέτευσης (άρθ. 1 ν. 1069/1980), για τις οποίες ισχύουν όσα ειπώθηκαν και για τους ΦΟΔΣΑ.

(η) Σύμφωνα με το προτεινόμενο άρθρο, η παρακολούθηση των ΔηΣΜΕ μπορεί να γίνεται κατά την Σύσταση 2013/179 "σχετικά με τη χρήση κοινών μεθόδων για τη μέτρηση και τη γνωστοποίηση των περιβαλλοντικών επιδόσεων κατά τον κύκλο ζωής των προϊόντων και των οργανισμών" (ομοίως και στο άρθ. 17 παρ. 3), ή κατά το πρότυπο το πρότυπο ISO 14064—122018. Καταρχάς, θα ήταν χρήσιμο το νομοσχέδιο να υιοθετήσει, στο μέτρο του εφικτού, κοινές, συγκρίσιμες και διαυγείς μεθόδους μέτρησης και παρακολούθησης, έτσι ώστε τα αποτελέσματα των διαδικασιών που θεσπίζονται να μπορούν να συσχετιστούν και να διασταυρωθούν. Αντιθέτως, εδώ οι ίδιες δραστηριότητες θα υπάγονται σε διαφορετικές απαιτήσεις καταγραφής και παρακολούθησης, ανάλογα με το αν εντάσσονται στο ΔηΣΜΕ, στις διατάξεις για την περιβαλλοντική αδειοδότηση (πρβλ. 16 παρ. 6 έως παρ. 8), ή στην ετήσια έκθεση προόδου (άρθ. 25).

Συμπληρωματικά, από το νομοσχέδιο παραλείπεται κάθε αναφορά στο θέμα του χωρικού/πολεοδομικού σχεδιασμού, ο οποίος κατέχει ρόλο-κλειδί για την επίτευξη των σχετικών στόχων της προσαρμογής και της μείωσης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Κάθε προσπάθεια στην κατεύθυνση της μείωσης των κινδύνων που αναμένονται λόγω ακραίων καιρικών φαινομένων θα συμβάλει στην ενίσχυση της αστικής-περιφερειακής ανθεκτικότητας και της βιώσιμης χωρικής ανάπτυξης.

Ως εκ τούτου προτείνεται να προβλεφθούν στο σχέδιο νόμου ρυθμίσεις για τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη του ελληνικού χώρου και ιδιαίτερα των ελληνικών πόλεων βάσει των αρχών του μοντέλου της συμπαγούς πόλης. Μεταξύ των βασικών κατευθύνσεων χωρικής ανάπτυξης θα μπορούσαν να αναφερθούν η προώθηση ενός πολυκεντρικού και

ιεραρχημένου συστήματος χωρικής οργάνωσης, η αύξηση των πράσινων ελεύθερων κοινόχρηστων και δημόσιων χώρων, η διαμόρφωση συνεκτικών πράσινων και μπλε διαδρομών και η τόνωση των κέντρων πόλης, η ανάμιξη των διαφόρων τύπων χρήσεων γης, η επανάχρηση παλαιών εγκαταλελειμμένων-κενών κτιρίων, η αποκέντρωση λειτουργιών με στόχο τη μείωση των απαιτούμενων μετακινήσεων. Επιπλέον, είναι σκόπιμο να επανεξεταστεί το σύνολο των ισχυόντων κανονιστικών παραμέτρων (πχ. συντελεστές δόμηση-κάλυψης) με στόχο τον περιορισμό των πυκνοτήτων κατοίκησης, οι οποίες καθιστούν τις ελληνικές πόλεις τρωτές έναντι των αναμενόμενων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Τέλος, είναι κρίσιμης σημασίας η ένταξη ρυθμίσεων που στοχεύουν στην προστασία και στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας της παράκτιας ζώνης. Προτείνεται να συμπεριληφθούν στο νομοσχέδιο σχετικές διατάξεις στην κατεύθυνση του περιορισμού της οικιστικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας σε μια ζώνη τουλάχιστον 100μ. από τη ζώνη παραλίας (το νούμερο είναι ενδεικτικό και μπορεί να αυξάνεται ή και να περιορίζεται αιτιολογημένα, βάσει των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών κάθε περιοχής), της συνεχούς παρακολούθησης των παράκτιων περιοχών και του καθορισμού των ζωνών υψηλής επικινδυνότητας και των αντίστοιχων επιτρεπόμενων ή μη χρήσεων. Οι ρυθμίσεις αυτές θα πρέπει να τύχουν εφαρμογής κατά την αδειοδότηση τουριστικών αναπτύξεων (σύνθετων και μη) καθώς και πριν βιομηχανικών-βιοτεχνικών δραστηριοτήτων.

Άρθρο 14 - Μέτρα για τη μείωση των εκπομπών από τα κτίρια

Η ουσιαστική αντιμετώπιση των χρόνιων, δομικών προβλημάτων του κτιριακού τομέα, με δεδομένο το σημαντικό μερίδιο ευθύνης στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και την κατανάλωση ενέργειας, είναι ένα απαραίτητο βήμα προς την επίτευξη του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας. Ειδικότερα όμως, υπό το πρίσμα του ουσιαστικού ρόλου που έχουν τα κτίρια στην καθημερινότητα των πολιτών, ένας φιλόδοξος στόχος για τον ρόλο του κτιριακού τομέα στην κλιματική ουδετερότητα θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής των πολιτών εξασφαλίζοντας καλύτερες και πιο υγιεινές συνθήκες διαβίωσης για όλους. Θα αντιμετωπίσουν επίσης στη ρίζα τους το πρόβλημα του ενεργειακού κόστους, προστατεύοντας τα νοικοκυριά από την ενεργειακή φτώχεια και θωρακίζοντας την οικονομία από μελλοντικές ενεργειακές κρίσεις. Η απειλή της ενεργειακής φτώχειας και οι δυσθεώρητοι λογαριασμοί ενέργειας που αντιμετωπίζουν σήμερα εκατομμύρια νοικοκυριά, μπορεί να αντιμετωπιστεί στην ρίζα της με ένα πρόγραμμα ριζικής ενεργειακής αναβάθμισης κτιρίων.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι προβλέψεις του άρθρου 14, κρίνονται ανεπαρκείς καθώς θα έπρεπε να προσανατολίζονται προς τη ριζική ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων και όχι αποσπασματικές παρεμβάσεις. Στόχος πρέπει να είναι η εξάλειψη και όχι απλώς η μείωση των εκπομπών από τα κτίρια.

Όπως αναφέρεται στα τρία πρώτα άρθρα, προβλέπεται η σταδιακή κατάργηση των καυστήρων πετρελαίου και η αντικατάστασή τους από καυστήρες ΦΑ, ενός ακόμα ορυκτού καυσίμου με σημαντικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση κινείται προς τον εξηλεκτρισμό των θερμικών χρήσεων - της βασικής ενεργειακής χρήσης ενός κτιρίου - το εν λόγω άρθρο 14 εγκλωβίζει τον κτιριακό τομέα σε ένα σύστημα υψηλού άνθρακα με χρήση ορυκτού αερίου. Με δεδομένο ότι ένα σύστημα θέρμανσης έχει διάρκεια ζωής περίπου 20 έτη, η πρόβλεψη του άρθρου 14 υπολείπεται σημαντικά από τους

ευρωπαϊκούς στόχους που προβλέπουν ότι ο τομέας της θέρμανσης θα πρέπει να αποανθρακοποιηθεί έως το 2040⁸.

Ως εκ τούτου προτείνεται η ενσωμάτωση νομικά δεσμευτικών στόχων έως το 2030 στους παρακάτω τομείς:

- συμμετοχή των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση για θέρμανση και ψύξη σε ποσοστό 50%
- επίτευξη ενεργειακής απόδοσης σε ποσοστό 50%, σε σύγκριση με τις αντίστοιχες προβολές, όπως αυτές ορίζονται στην οδηγία (ΕΕ) 2018/2002
- επίτευξη ενεργειακής απόδοσης σε ποσοστό 50% για τα κτίρια του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα
- εξάλειψη της ενεργειακής φτώχειας έως την 1.1.2025

Προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να προστεθεί στόχος ριζικής ενεργειακής αναβάθμισης ενός εκατομμυρίου κτιρίων εντός δεκαετίας με έμφαση σε κατοικίες με χαμηλή ενεργειακή απόδοση ή/και ευάλωτα νοικοκυριά. Θα πρέπει επίσης να γίνει ρητή πρόβλεψη για την προώθηση εναλλακτικών και φιλικών προς το κλίμα επιλογών θέρμανσης όπως αντλίες θερμότητας, ήπια γεωθερμία, φυσικός αερισμός με ανάκτηση θερμότητας και παρόμοια μη ρυπογόνα συστήματα θέρμανσης/κλιματισμού, αντί καυστήρων φυσικού αερίου, ακόμη και σε περιοχές όπου υπάρχει διαθέσιμο δίκτυο ΦΑ.

Προτείνεται επίσης να τροποποιηθεί η παράγραφος 2 ως ακολούθως:

2. Από την 1η.1.2025, απαγορεύεται η εγκατάσταση καυστήρων πετρελαίου θέρμανσης **και ορυκτού αερίου**.

Προτείνεται επίσης να προστεθεί νέα παράγραφος 4 ως ακολούθως:

4. **Από την 1η.1.2035 απαγορεύεται η χρήση καυστήρων ορυκτού αερίου.**

Στην παράγραφο 4, η εγκατάσταση ΦΒ ή θερμικών ηλιακών συστημάτων περιγράφεται μόνο βάσει της επιφάνειας που θα πρέπει να έχουν τα ανωτέρω συστήματα και όχι βάσει κάποιου ελάχιστου ποσοστού του καταναλισκόμενου φορτίου που θα πρέπει να καλυφθεί. Επίσης, δεν αναφέρεται καμία περαιτέρω συνεπικουρική ενέργεια που θα πρέπει υιοθετηθεί, όπως π.χ. υιοθέτηση συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας καθώς και μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας (βιοκλιματικός σχεδιασμός, τεχνολογίες “έξυπνων” κτιρίων). Ειδικά ως προς τις εξαιρούμενες περιπτώσεις, δεν υπάρχει καμία λογική ειδικά ως προς τα τουριστικά καταλύματα με δεδομένη μάλιστα τη σημαντική ζήτηση ενέργειας που έχουν. Προτείνεται ως εκ τούτου οι διατάξεις της παραγράφου 4 να ισχύουν για όλες τις οικοδομικές άδειες που υποβάλλονται από την 1η.1.2023, με κάλυψη μεγαλύτερη των πενήντα (50) τ.μ. και να τεθεί στόχος για την υποχρεωτική κάλυψη της ζήτησης από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είτε μέσω αυτοπαραγωγής είτε εικονικής αυτοπαραγωγής, ενώ θα πρέπει να υπάρχουν συγκεκριμένες προδιαγραφές και να εξαντλείται το όποιο μέτρο μπορεί να υιοθετηθεί για εξοικονόμηση ενέργειας.

Ειδικά για τον οικιακό τομέα προτείνεται η παρακάτω προσθήκη στην παράγραφο 4:

⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_6686

Ειδικά για κτίρια κατοικιών, η ελάχιστη ισχύς των φωτοβολταϊκών συστημάτων ανέρχεται σε 2 kWp για κτίρια με 2 διαμερίσματα, 3 kWp για κτίρια με 3-5 διαμερίσματα και 6 kWp για κτίρια με 6 και πλέον διαμερίσματα. Σε περίπτωση εγκατάστασης και συστήματος αποθήκευσης της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας, η ελάχιστη χωρητικότητα των συστημάτων αυτών ανέρχεται σε 6 kWh για κτίρια κατοικιών με έως και 2 διαμερίσματα, 12 kWh για κτίρια με 3-5 διαμερίσματα και 18 kWh για κτίρια με 6 και πλέον διαμερίσματα.

Για κτίρια που με τεκμηριωμένο λόγο θα εξαιρούνται της υποχρέωσης τοποθέτησης φωτοβολταϊκών συστημάτων από την 1η.1.2023 θα πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα απομακρυσμένης εγκατάστασης για εικονική αυτοπαραγωγή με όριο την ίδια ή όμορρη περιφέρεια για την Αττική.

Γενικές Παρατηρήσεις επί της παραγράφου 4:

- δεν φαίνεται να λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά και οι διαφορετικές χρήσεις που μπορεί να έχει κάθε κτήριο (οικιακός, τριτογενής, κ.ο.κ.) και κατ' επέκταση τις διαφορετικές ενεργειακές ανάγκες αυτών, ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στα κτίρια του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα.
- Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η κλιματική ζώνη στην οποία ανήκει το κάθε κτίριο. Κτίρια που βρίσκονται σε ψυχρότερες περιοχές έχουν προφανώς αυξημένες ενεργειακές απαιτήσεις σε θέρμανση και αντιστρόφως. Κίνητρα θα πρέπει να προβλέπονται για ενίσχυση της εξοικονόμησης και της ενεργειακής απόδοσης.
- Αναλόγως της γεωγραφικής περιοχής αλλά και του πολεοδομικού σχεδιασμού πρέπει να προβλέπονται αντίστοιχα μέτρα. Π.χ. σε επαρχιακές πόλεις ή δημοτικά κτίρια ενδεχομένως υπάρχουν μεγαλύτερες ελεύθερες επιφάνειες για εγκατάσταση φωτοβολταϊκών ή ηλιοθερμικών συστημάτων.
- Θα πρέπει να ενισχυθεί ο εξηλεκτρισμός των φορτίων θέρμανσης και ψύξης των κτιρίων. Ειδικότερα, η χρήση τεχνολογιών υψηλής απόδοσης κρίνεται απαραίτητη
- Θα πρέπει να προωθηθεί ο μετασχηματισμός των κτιρίων από απλούς καταναλωτές (consumers) και παραγωγούς-καταναλωτές (prosumers). Τα κτίρια θα πρέπει αφενός να ελέγχουν/μειώνουν τις ενεργειακές τους απαιτήσεις με χρήση αυτοματισμών ("έξυπνα" κτίρια), αφετέρου να παράγουν και να ιδιοκαταναλώνουν την απαιτούμενη ενέργεια από τη χρήση ΦΒ/θερμικών συστημάτων (συνεπικουρούμενων μελλοντικά και από συστήματα αποθήκευσης της ενέργειας από ΑΠΕ).
- Όλα τα νέα κτίρια θα πρέπει να υποχρεούνται να έχουν προκατασκευασμένες τις υποδομές/υποδοχές για να δεχθούν φωτοβολταϊκά, συσσωρευτές, φορτιστές για ηλεκτρικά οχήματα, και αντλίες θερμότητας που θα αντικαταστήσουν καυστήρες πετρελαίου ή ορυκτού αερίου.

Η αδυναμία εφαρμογής της υποχρεωτικής εγκατάστασης συστημάτων ΑΠΕ στον κτιριακό τομέα θα πρέπει να απαιτεί επαρκή τεχνική τεκμηρίωση σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και τις επικρατούσες συνθήκες. Από την υποχρέωση θα πρέπει να εξαιρούνται

κτίρια που χρησιμοποιούνται ως χώροι λατρείας ή θρησκευτικών δραστηριοτήτων, καθώς και κτίρια και μνημεία που προστατεύονται από το νόμο ως μέρος συγκεκριμένου περιβάλλοντος ή λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής ή ιστορικής αξίας τους, εφόσον η συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του παρόντος νόμου θα αλλοίωνε, κατά τρόπο μη αποδεκτό, το χαρακτήρα ή την εμφάνισή τους. Η εξαίρεση από την ως άνω υποχρέωση για την τελευταία κατηγορία κτιρίων βεβαιώνεται με απόφαση του οικείου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής του άρθρου 7 του ν.4495/2017 (Α' 167).

Τέλος, για την ουσιαστική μείωση των εκπομπών από τον κτιριακό τομέα (30% των συνολικών εθνικών εκπομπών) είναι απαραίτητες οι ενεργειακές αναβαθμίσεις και η μετατροπή κατοικιών σε κτίρια σχεδόν μηδενικής ενεργειακής κατανάλωσης. Στόχος είναι η συνεργασία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας με το Υπουργείο Οικονομικών για το σχεδιασμό προγράμματος ενίσχυσης πολιτών με φορολογικά κίνητρα και επιδότηση έως 100% για τις απαραίτητες παρεμβάσεις στο κτίριό τους, το οποίο θα είναι διαθέσιμο για το σύνολο της κοινωνίας και καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Άρθρο 15 - Ενδυνάμωση της διάστασης της κλιματικής αλλαγής στην περιβαλλοντική αδειοδότηση

Η εναρμόνιση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης με τις απαιτήσεις του νομοσχεδίου είναι καταρχήν θετική. Πράγματι, η περιβαλλοντική αδειοδότηση θα μπορούσε να είναι το “όχημα” μέσω του οποίου οι υποχρεώσεις του νομοσχεδίου θα μπορούσαν να εξειδικευτούν και να κατανεμηθούν σε συγκεκριμένα έργα και σχέδια. Δυστυχώς, η υλοποίηση της ιδέας εγείρει ερωτήματα, και έχει αδυναμίες. Θα πρέπει να σημειωθούν τα εξής:

Η σχετική εναρμόνιση είναι απαίτηση της Οδηγίας 2014/52 (η οποία, όσον αφορά τα θέματα αυτά, έχει ενσωματωθεί με την υ.α. 5688/2018 (Β' 988) (η οποία ήδη έχει τροποποιήσει το Παράρτημα 2 του ν. 4014/2011). Η προτεινόμενη διάταξη δεν φαίνεται να προσθέτει κάτι ουσιαστικό. Σημειώνεται ότι η ΕΕ έχει αποστείλει αιτιολογημένη γνώμη⁹ στην Ελλάδα σχετικά με τη μη ορθή ενσωμάτωση της οδηγίας 2014/52/ΕΕ

Η διάταξη δεν αντιμετωπίζει το ζήτημα της ενδυνάμωσης της κλιματικής διάστασης στην στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση. Έτσι, οδηγούμαστε στο περίεργο αποτέλεσμα να περιλαμβάνεται η ιδιωτική πολεοδόμηση στις δραστηριότητες που πρέπει να μειώσουν τις εκπομπές τους (6η κατηγορία περιβαλλοντικής αδειοδότησης), αλλά όχι τα υπόλοιπα πολεοδομικά και χωροταξικά εργαλεία που προβλέπει η κείμενη νομοθεσία.

Μολονότι είναι κάπως αδέξια διατυπωμένη, είναι προφανές ότι η περίπτωση (γ) αναφέρεται στις απαιτήσεις παρακολούθησης. Από την διατύπωση, προκύπτει ότι αναφέρεται μόνο στα έργα που εμπíπτουν στο επόμενο άρθρο του νομοσχεδίου (το άρθρο 16). Δυστυχώς, το άρθρο 16 αναφέρεται μόνο σε ορισμένες κατηγορίες έργων. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την Οδηγία 2011/92, η οποία (μετά την τροποποίησή της με την Οδηγία 2014/52) απαιτεί κατάλληλες απαιτήσεις παρακολούθησης (άρα, και για θέματα μετριασμού και προσαρμογής) για **όλα** τα έργα κατηγορίας Α (βλ. άρθρα 8α παρ. 1, 8α παρ. 4 , Παράρτημα V, σημείο 7 της Οδηγίας 2011/92, όπως ισχύει).

⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/INF_20_2142.

Η καταρχήν θετική αυτή πρόθεση του νομοθέτη δεν είναι δυνατόν να φέρει ουσιαστικά αποτελέσματα αν δεν αλλάξει η νομοθεσία και η πρακτική που επιτρέπει την σιωπηρή παράταση των ΑΕΠΟ (απλώς με την υποβολή σχετικών αιτημάτων από τους αδειοδοτούμενους) [2 παρ. 8(γ), 5 παρ. 4, 6 παρ. 5, 30 παρ. 4 ν. 4014/2011, 109 ν. 4821/2021]. Πράγματι, δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί η “ευθυγράμμιση” έργων και δραστηριοτήτων με τις απαιτήσεις του παρόντος νομοσχεδίου, αν παρατείνεται, για άγνωστο χρόνο, η προΐσχύουσα, και ανεπίκαιρη ΑΕΠΟ. Το ίδιο ισχύει και για όσα έργα ή δραστηριότητες αδειοδοτούνται, ή επιτρέπεται να λειτουργούν, με εξαιρετικές νομοθετικές παρατάσεις, χωρίς να έχει προηγουμένως προηγηθεί έγκυρη περιβαλλοντική αδειοδότηση καμίας μορφής: εδώ, μπορούν να αναφερθούν οι ενιαίες άδειες παραγωγής και λειτουργίας (32 ν. 4643/2019), η προσπάθεια νομιμοποίησης των οικιστικών πυκνώσεων (άρθ. 51 επ. Ν. 4685/2020 - μία περίπτωση παράτυπης αλλαγής χρήσεων γης και πολεοδόμησης), και παρόμοιες διατάξεις για τον τουριστικό και εξορυστικό τομέα (π.χ. 79 ν. 4722/2020, 165 ν. 4759/2020). Πάνω από όλα, εδώ συμπεριλαμβάνονται οι τεράστιες αλλαγές που συνεπάγεται (κυρίως στις χρήσεις γης) η αυθαίρετη δόμηση. Με άλλα λόγια, δεν θα έπρεπε η περιβαλλοντική αδειοδότηση να είναι το μοναδικό “όχημα” ρύθμισης των εκπομπών μεμονωμένων σχεδίων και έργων. [Για θέματα δόμησης, π.χ., ο συντονισμός με τις υπηρεσίες ελέγχου δόμησης (μέρος Α' ν. 4495/2017) θα ήταν χρήσιμος, αν και είναι αμφίβολο αν έχουν ακόμα λειτουργήσει πλήρως].

Η επιδιωκόμενη εναρμόνιση ή ενδυνάμωση θα μπορούσε να επιτευχθεί πιο ουσιαστικά και με άλλα μέσα. Ενδεικτικά, απαιτείται τουλάχιστον η τροποποίηση των υπουργικών αποφάσεων των άρθ. 1 παρ. 4 (κατάταξη έργων), 2 παρ. 7 (προδιαγραφές για το περιεχόμενο της ΑΕΠΟ ανάλογα με το είδος του έργου ή της δραστηριότητας), και 11 παρ. 4 (περιεχόμενα του φακέλου της ΜΠΕ ανά υποκατηγορία έργου ή δραστηριότητας). Σε κάθε περίπτωση, τα κλιματικά θέματα (οι απαιτήσεις μετριασμού και προσαρμογής) θα έπρεπε να είναι και κριτήριο κατάταξης των έργων σε υποκατηγορίες. Επίσης, αγνοείται το εργαλείο των Πρότυπων Περιβαλλοντικών Δεσμεύσεων: μολονότι αφορά την κατηγορία Β' περιβαλλοντικής αδειοδότησης (άρα, κατά κανόνα, μικρότερες επιχειρήσεις), τα έργα και δραστηριότητες στα οποία επιβάλλονται ΠΠΔ είναι περισσότερα, και κάποιες αναλογικές υποχρεώσεις θα μπορούσαν να ισχύσουν και για αυτές.

Άρθρο 16 - Μείωση εκπομπών από εγκαταστάσεις

Το άρθρο 16 αφορά την μείωση εκπομπών από εγκαταστάσεις. Ακολουθούν μερικές παρατηρήσεις.

Δεν φαίνεται να υπάρχει **καμία απολύτως επιστημονική βάση, και σε κάθε περίπτωση καμία αιτιολογία**, για την επιλογή των κατηγοριών αυτών - ή, αντίστροφα, για την απαλλαγή των υπόλοιπων κατηγοριών από την υποχρέωση μειώσεων. Η 1η (έργα χερσαίων και εναέριων μεταφορών) και η 3η (λιμενικά έργα) ομάδα αποκλείονται, προφανώς με την σκέψη ότι πρόκειται για έργα υποδομής, και ότι οι εκπομπές οφείλονται στους χρήστες τους: ωστόσο, τα έργα αυτά συνεπάγονται αλλαγές χρήσεων γης, τόσο ευθέως, όσο και δευτερογενώς. Επίσης, τόσο η ενωσιακή νομοθεσία [Παράρτημα IV σημεία 1(α), 1(β), 1(δ), 3, 5(α), 5(δ), 7 της Οδηγίας 2011/92 όπως ισχύει] όσο και το ίδιο το νομοσχέδιο (παρ. 3 του

ίδιου άρθρου) απαιτούν την συνεκτίμηση των εκπομπών όχι μόνο από την κατασκευή, αλλά και από την λειτουργία. Η 2η ομάδα, που επίσης αποκλείεται, εμπεριέχει έργα που εκπέμπουν αέρια του θερμοκηπίου - π.χ., φράγματα ταμίευσης σημαντικού μεγέθους-, τα οποία καταρχήν θα έπρεπε να ενταχθούν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος νόμου. Εξίσου δυσεξήγητος είναι και ο αποκλεισμός της 5ης ομάδας (εξορυκτικές και συναφείς δραστηριότητες): πρόκειται πιθανώς για κατηγορία με μικρή, αλλά υπαρκτή συμβολή, κυρίως με την μορφή διαφυγόντων εκπομπών, η οποία σε κάθε περίπτωση περιλαμβάνεται στις κατηγορίες των “κατευθυντήριων γραμμών” της UNFCCC (UNFCCC Reporting Guidelines). Η 10η ομάδα (ανανεώσιμες πηγές ενέργειας) περιλαμβάνει υποκατηγορίες που εκπέμπουν αέρια του θερμοκηπίου, σε ποσότητες για τις οποίες υπάρχουν σημαντικές αβεβαιότητες, ανεξάρτητα αν χρησιμοποιούνται ή όχι τα κριτήρια βιωσιμότητας της ισχύουσας νομοθεσίας (πρβλ., ιδίως, άρθ. 29-33 Οδηγίας 2018/2001, και άρθ. 32Z-32I ν. 3468/2006, και κεφ. Β' ν. 4062/2012, όπως ισχύουν): εδώ, εντάσσονται η ηλεκτροπαραγωγή από γεωθερμικούς σταθμούς, σταθμούς βιορευστών και βιοκαυσίμων, και από καύση βιομάζας. Εξίσου αβάσιμος επιστημονικά είναι και ο αποκλεισμός της 11ης ομάδας (μεταφορά ενέργειας, καυσίμων και χημικών ουσιών), η οποία είναι υπεύθυνη για διαφυγούσες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, τις οποίες οφείλει, βάσει της ενωσιακής νομοθεσίας για την περιβαλλοντική αδειοδότηση (βλ. παραπάνω), να καταγράφει και παρακολουθεί.

Προφανώς, η αξιοποίηση των κατηγοριών έργων και δραστηριοτήτων που χρησιμοποιεί η περιβαλλοντική αδειοδότηση είναι ευχερής στα πλαίσια του σχολιαζόμενου άρθρου. Ωστόσο, δημιουργεί δύο δυσκολίες: η πρώτη (που αναδείχθηκε από την προηγούμενη παρατήρηση) είναι ότι τα “όρια” των έργων και δραστηριοτήτων μπορεί να μην είναι τα καλύτερα δυνατά. Πράγματι, για κάποια από τα έργα που συμπεριλαμβάνονται και αποκλείονται θα χρειαζόταν μία “ανάλυση κύκλου ζωής” (Life-Cycle Assessment, LCA), για να διαπιστωθεί η συμβολή τους (ή η ευαλωτότητά τους) στην κλιματική αλλαγή. Ωστόσο, το νομοσχέδιο, για τελείως αδιευκρίνιστους λόγους, επιβάλλει την ανάλυση κύκλου ζωής σε μία διαφορετική ομάδα οργανισμών (άρθρο 17 παρ. 3), μολοντί θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε πολλούς από τους οργανισμούς που υπάγονται στο παρόν άρθρο. Η δεύτερη, είναι ότι οι κατηγορίες της περιβαλλοντικής αδειοδότησης δεν ταυτίζονται με τους τομείς των τομεακών προϋπολογισμών άνθρακα (πρβλ. αρθ. 7 παρ. 1 νομοσχεδίου) ή με τις επιχειρήσεις που υπάγονται στις απαιτήσεις δημοσιότητας (αρθ. 17 νομοσχεδίου): για παράδειγμα, η 9η ομάδα (βιομηχανικές δραστηριότητες και συναφείς εγκαταστάσεις) επικαλύπτεται με τους τομείς ενέργειας και βιομηχανίας, η 7η και η 8η ομάδα (πτηνοκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις και υδατοκαλλιέργειες) μόνο εν μέρει αφορούν τον τομέα της γεωργίας/κτηνοτροφίας, κοκ. Ορισμένα από τα προβλήματα αυτά μπορούν να αντιμετωπιστούν με την υ.α. του άρθρου 28 παρ. 9, αλλά, σε κάθε περίπτωση, επειδή οι αυτές οι υπουργικές αποφάσεις μπορεί να καθυστερήσουν σημαντικά, και μπορεί να δημιουργηθούν κενά, αδικίες και ανισότητες στην εφαρμογή και στην παρακολούθηση των αποτελεσμάτων του νόμου (ή, ακόμα, περιθώρια ελιγμών που θα επέτρεπαν σε ορισμένους φορείς να αποφύγουν τις μειώσεις), καθώς και ανασφάλεια δικαίου, θα έπρεπε να υπήρχε ένα καλύτερο και διαυγέστερο πλαίσιο καθορισμού των εγκαταστάσεων στις οποίες επιβάλλονται οι μειώσεις.

Η πρακτική συνέπεια της ρύθμισης της παρ. 4 είναι ότι η τροποποίηση της ΑΕΠΟ γίνεται χωρίς δημόσια συμμετοχή. Η ρύθμιση μπορεί να είναι σύμφωνη με ν. 4014/2011 (αρθ. 6 παρ. 2), αλλά δεν είναι καθόλου σύμφωνη με την Σύμβαση Άαρχους (άρθρο 6 παρ. 10) και την Οδηγία 2011/92/ΕΕ. Συνοπτικά, πρόκειται για σημαντικές τροποποιήσεις έργων και

δραστηριοτήτων, οι οποίες, τουλάχιστον στις πιο σημαντικές περιπτώσεις, θα έπρεπε να υπάγονται σε δημόσια διαβούλευση και πλήρη περιβαλλοντική αδειοδότηση. Άλλωστε, η μείωση των εκπομπών μπορεί να συνοδεύεται από άλλες μεταβολές του τρόπου λειτουργίας των υπαγόμενων έργων και δραστηριοτήτων, οι οποίες ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Για παράδειγμα, μία υποθετική επιχείρηση θα μπορούσε να επιτύχει την μείωση των εκπομπών με αλλαγή καυσίμου, αλλά η αλλαγή αυτή ενδέχεται να προκαλεί διαφορετικούς ρύπους ή απόβλητα. Ή θα μπορούσε να πετύχει την μείωση με αλλαγή των δραστηριοτήτων της, αλλά οι νέες δραστηριότητες να έχουν άλλες, διαφορετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Με άλλα λόγια, η αξιολόγηση του ουσιώδους (ή μη) χαρακτήρα της τροποποίησης θα πρέπει να είναι συνολική, και να μην εξαρτάται μόνο από την μείωση των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου.

Η παρ. 5 παραπέμπει σε μία πρόσφατη υπουργική απόφαση με τίτλο “Καθορισμός λεπτομερειών και τεχνικών ζητημάτων επί της παρ. 3 του άρθρου 42 του 998/1979-Προϋποθέσεις εφαρμογής, επίβλεψη και έλεγχος διαδικασιών εκτέλεσης έργων από τους Αναδόχους αποκατάστασης και αναδάσωσης δημοσίων εκτάσεων δασικού χαρακτήρα” ΥΠΕΝ/ΔΔΕΥ/81777/2996/2021, Β' 4080). **Η ρύθμιση πρέπει να αφαιρεθεί από το νομοσχέδιο**, διότι εισάγει **μία οδό καταστρατήγησης των σκοπών του**. Πρώτον, η υπουργική απόφαση του 2021 δεν έχει καμία απολύτως σχέση με το θέμα της αντιστάθμισης των εκπομπών. Δεύτερον, όπως γίνεται διεθνώς αποδεκτό, η μεγάλη έμφαση πρέπει να δοθεί στην μείωση, και όχι στην αντιστάθμιση των εκπομπών: ο εύκολος δρόμος της διατήρησης του status quo, της συνέχισης (αν όχι επίτασης) των εκπομπών με την καταβολή κάποιων χρηματικών ποσών (από αυτούς που μπορούν) πρέπει να κλείσει. Τρίτον, κάθε αντιστάθμιση των εκπομπών **θα πρέπει να έχει το στοιχείο της προσθετικότητας (additionality)**: αντίθετα, δεν χρειάζονται ειδικές γνώσεις για να καταλάβει κανείς ότι η υπουργική απόφαση αναφέρεται σε έργα “αναδάσωσης και αποκατάστασης” - σε έργα δηλαδή **που η πολιτεία οφείλει ούτως ή άλλως να εκτελέσει, και μάλιστα βάσει διατάξεων του Συντάγματος και του ενωσιακού δικαίου**. Με την σημερινή της μορφή, η διάταξη **δεν πρόκειται να οδηγήσει σε καμία απολύτως αντιστάθμιση**. Τέταρτον, δεν χρειάζονται επίσης ειδικές γνώσεις για να καταλάβει κανείς ότι, με την προτεινόμενη ρύθμιση, **υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση μεταξύ των εκπομπών και της αντιστάθμισης**. Πέμπτον, κάθε αντιστάθμιση μέσω αναδάσωσης (ή άλλων παρόμοιων παρεμβάσεων) συνοδεύεται, ιδίως σε συνθήκες ραγδαίας κλιματικής αλλαγής, **με σημαντικές αβεβαιότητες** (σε αντίθεση με τις συνεχιζόμενες εκπομπές, των οποίων οι συνέπειες είναι γνωστές με μεγάλη επιστημονική βεβαιότητα). Έκτον, η ρύθμιση αγνοεί τον Κανονισμό 2018/841 (LULUCF) , και επικείμενες νομοθετικές εξελίξεις σε θέματα αποκατάστασης της φύσης στο ενωσιακό δίκαιο (EU Restoration Law). Έβδομον, η ρύθμιση δεν αντιμετωπίζει την ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα σε **μακροπρόθεσμη αποθήκευση** του (ισοδύναμου) άνθρακα, καθώς και τις σημαντικές επιπτώσεις της αντιστάθμισης σε θέματα βιοποικιλότητας και τοπικών οικονομιών. Εν πάσει περιπτώσει, τα παραπάνω θέματα είναι στοιχειώδη, αφορούν την ουσία της ρύθμισης, και δεν μπορούν να παραπέμπονται στην απόφαση του άρθρου 28 παρ. 10. **Το επισπεύδον υπουργείο καλείται να συμπεριλάβει τις ελάχιστες απαραίτητες απαιτήσεις για πραγματική αντιστάθμιση στο νομοσχέδιο, και να διαβουλευτεί για αυτές με τον (ευρύτατο) κύκλο των ενδιαφερόμενων**.

Οι εκθέσεις της παρ. 6 θα πρέπει να δημοσιεύονται υποχρεωτικά σε διαδικτυακό χώρο ανοιχτό και προσπελάσιμο σε όλους, και θα πρέπει να έχουν μία τυποποιημένη μορφή που θα επιτρέπει την εύκολη ενημέρωση και επαλήθευση των μειώσεων. Οι σχετικές ρυθμίσεις

θα έπρεπε να συντονιστούν με όσα προβλέπονται στο κεφ. Δ' του νομοσχεδίου (ιδίως άρθ. 23-25).

Οι διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στις παρ. 9 και 10 δεν είναι ούτε αποτρεπτικές ούτε αναλογικές, ενώ ενθαρρύνουν τη “στρατηγική παράβαση” των απαιτήσεων μείωσης των εκπομπών. Διοικητικές κυρώσεις που ορίζονται ως ποσοστό επί των εσόδων τιμωρούν εξίσου μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις, ευνοώντας τις τελευταίες, οι οποίες είναι πιθανότερο να ευθύνονται αναλογικά για μεγαλύτερο μέρος των εκπομπών. Σημειώνεται ότι μετά την πρόσφατη τροποποίηση του άρθρου 21 ν. 4014/2011 (με το άρθ. 75 παρ. 1 ν. 4843/2021), η διαπίστωση των παραβιάσεων απαιτεί μία μακρά διοικητική προδικασία (επιβολή πλάνου διορθωτικών ενεργειών, κοκ.), η οποία θα διαρκέσει για πολλά έτη. Σε κάθε περίπτωση, επιβάλλεται η δημοσίευση των προστίμων.

Άρθρο 17 - Μέτρα για τη μείωση των εκπομπών από επιχειρήσεις

Συνολικά, οι απαιτήσεις προς τις επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 17 υστερούν σημαντικά σε σύγκριση με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας και των βέλτιστων διεθνών πρακτικών, αλλά και σε σχέση με τις αντίστοιχες προβλέψεις των κλιματικών νόμων άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, όπως της Γαλλίας και της Ισπανίας. Πιο συγκεκριμένα:

Οι υποχρεώσεις για δημοσίευση εκπομπών καλύπτουν μόνο τις εκπομπές πεδίων 1 (άμεσες) και 2 (έμμεσες) ενώ η βέλτιστη διεθνής πρακτική προβλέπει και το πεδίο 3 τις εκπομπές δηλαδή που σχετίζονται με την εφοδιαστική αλυσίδα (supply chain) μιας εταιρίας, ανάντη (upstream), αλλά και κατόντη (downstream) της λειτουργίας της. Την πρακτική αυτή μάλιστα αναφέρει και η ΕΕ στις κατευθυντήριες γραμμές της Οδηγίας 2014/95/ΕΕ για τη δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (NFRD). Ένα τεράστιο φάσμα δραστηριοτήτων με το μεγαλύτερο αποτύπωμα άνθρακα μίας επιχείρησης εντοπίζεται στο πεδίο 3. Παραδείγματος χάρη, οι εκπομπές μιας επιχείρησης διανομής πετρελαίου (προκαλούμενες upstream) αλλά και το τραπεζικό σύστημα, όσον αφορά το αποτύπωμα άνθρακα του χαρτοφυλακίου των τραπεζών. Με το παρόν άρθρο ως έχει, με λίγα λόγια απαλλάσσονται από κάθε υποχρέωση δημοσιότητας οι δραστηριότητες με το σημαντικότερο αποτύπωμα άνθρακα.

Η Ευρωπαϊκή νομοθεσία απαιτεί επίσης την εξέταση, όχι μόνο των εκπομπών και των στόχων μείωσης αλλά και (α) την έκθεση χαρτοφυλακίου σε κλιματικούς κινδύνους (μετάβασης και φυσικούς) και (β) το ποσοστό των επενδυτικών και λειτουργικών δαπανών που προορίζονται σε «πράσινες επενδύσεις/δαπάνες», όπως ορίζονται από το EU Taxonomy. Θα ήταν ορθό να γνωρίζουμε (ενδεχομένως και οι επενδυτές) μέσω μίας κεντρικής βάσης δεδομένων ποιες επιχειρήσεις είναι εκτεθειμένες σε ποιους κινδύνους και σε ποιο ποσοστό του χαρτοφυλακίου τους.

Η πρόβλεψη σύμφωνα με την οποία “το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κατόπιν γνώμης της Επιστημονικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή, εξετάζει τη δυνατότητα θέσπισης στόχων μείωσης των εκπομπών ανά κλάδο δραστηριότητας, σε αντιστοιχία με τους εθνικούς στόχους / με βάση το ΕΣΕΚ» είναι εξαιρετικά ανεπαρκής και αδύναμη. Στην περίπτωση που οι εθνικοί στόχοι δεν ευθυγραμμίζονται με τον στόχο του 1.5 βαθμού δεν θα

δημιουργούνται κίνητρα για την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών ευθυγράμμισης του ιδιωτικού τομέα, αλλά αντίθετα θα εφαρμόζονται μόνο οι ελάχιστες απαιτήσεις. Μέχρι στιγμής όλοι οι κλιματικοί νόμοι που έχουν δημοσιευθεί, που προβλέπουν μέτρα για τον ιδιωτικό τομέα, αναφέρονται στην ευθυγράμμιση με τους διεθνείς στόχους για τον 1.5 βαθμό και τις μηδενικές εκπομπές και όχι με «εθνικούς στόχους». Ο κλιματικός νόμος επομένως θα πρέπει να καθορίζει τη μακροπρόθεσμη κατεύθυνση για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας αλλά και φιλόδοξους στόχους. Διαφορετικά χάνεται και η ουσία ύπαρξής του.

Κλάδοι δραστηριότητας: Παρατηρούμε ότι επιλέγονται επιλεκτικά κάποιοι κλάδοι οι οποίοι εντάσσονται στις ρυθμίσεις. Για να γίνει μια σωστή μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία θα πρέπει να ενταχθούν όλοι οι κλάδοι εφόσον μιλάμε για μεγάλες ή/και μεσαίες επιχειρήσεις σε κρίσιμους τομείς. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει καμία αναφορά στη βιομηχανία τροφίμων, στους υπόλοιπους κλάδους παραγωγής και διανομής ορυκτών καυσίμων (πέραν «επιχειρήσεων παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου» που αναφέρονται) και σε πολλούς άλλους.

Εκτός από τις επιχειρήσεις, ειδική μέριμνα θα πρέπει να δοθεί και στις οντότητες του χρηματοπιστωτικού τομέα, με την έννοια του άρθρου 4 παράγραφος 1 περ. 27 του Κανονισμού (ΕΕ) 575/2013 σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας για πιστωτικά ιδρύματα και επενδυτικούς οργανισμούς, οι οποίοι βρίσκονται στην Ελλάδα, και υπόκεινται σε οποιαδήποτε εποπτική αρμοδιότητα της Τράπεζας της Ελλάδας ή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς σύμφωνα με τον ν. 4261/2014. Θα πρέπει να δημοσιοποιείται σε ετήσια βάση έκθεση αξιολόγησης των χρηματοοικονομικών επιπτώσεων της έκθεσής τους στους κινδύνους που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή, συμπεριλαμβανομένων των φυσικών κινδύνων και των κινδύνων μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών. Η έκθεση θα πρέπει να ενσωματώνει την περιγραφή των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση των κινδύνων αυτών, την αξιολόγηση της ευθυγράμμισης των δραστηριοτήτων του εκάστοτε ιδρύματος με τους στόχους που ορίζονται στον κλιματικό νόμο. Το ακριβές περιεχόμενο των ετήσιων εκθέσεων μπορεί να καθοριστεί βάσει των ισχυουσών εξουσιοδοτικών διατάξεων, που διέπουν τις εποπτικές αρμοδιότητες της Τράπεζας της Ελλάδος ή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις συστάσεις της ειδικής ομάδας του Συμβουλίου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας για τη δημοσιοποίηση χρηματοοικονομικών πληροφοριών σχετικών με το κλίμα (Task Force for Climate Related Financial Disclosures).

Άρθρο 18 - Μείωση των εκπομπών στα μη διασυνδεδεμένα νησιά

Ο στόχος μείωσης των εκπομπών κατά 80% έως το 2030 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 2019 όχι μόνο είναι ανεπαρκής, αλλά πιθανότατα δεν έχει νόημα. Σύμφωνα με το επενδυτικό πρόγραμμα του ΑΔΜΗΕ σχεδόν το σύνολο των μη διασυνδεδεμένων νησιών θα έχει διασυνδεθεί έως το 2030. Συνεπώς προτείνεται να τεθεί ως νομικά δεσμευτικός στόχος ο μηδενισμός των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την ηλεκτροπαραγωγή στα νησιά έως το 2030 μέσω της διασύνδεσης όλων των μη διασυνδεδεμένων νησιών, της προώθησης της εξοικονόμησης ενέργειας, της ανάπτυξης των ΑΠΕ και τον εξηλεκτρισμό των μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των θαλάσσιων.

Ειδικά ως προς το θέμα της εξοικονόμησης ενέργειας θα πρέπει είτε να τεθούν συγκεκριμένοι φιλόδοξοι στόχοι έως το 2030 για τα νησιά είτε να καταγραφεί ρητά ότι το αναθεωρημένο ΕΣΕΚ θα προβλέπει ειδικά μέτρα και πολιτικές με στόχο την υποστήριξη των κλιματικών και ενεργειακών στόχων του εν λόγω άρθρου.

Στην παράγραφο 3 θα πρέπει να τεθεί απαγόρευση για τη χρήση όλων των υγρών καυσίμων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας στα μη διασυνδεδεμένα νησιά, ώστε να μην συμπεριλαμβάνεται μόνο το μαζούτ, αλλά και το ντίζελ παρά μόνο για συγκεκριμένους και αυστηρούς όρους ενεργειακής ασφάλειας.

Άρθρο 19 - Ασφάλιση κινδύνου από την κλιματική αλλαγή

Ένας εθνικός κλιματικός νόμος θα πρέπει να περιλαμβάνει και έναν **ολοκληρωμένο μηχανισμό εκτίμησης και μετριασμού των κλιματικών κινδύνων** (φυσικά, με αξιοποίηση όλων των υφιστάμενων πόρων, π.χ. της πολιτικής προστασίας). Το παρόν νομοσχέδιο δεν ικανοποιεί την στοιχειώδη αυτή απαίτηση.

Ο ασφαλιστικός κλάδος ήταν και αυτός στο επίκεντρο των συζητήσεων της (COP26), στη Γλασκώβη. Η κλιματική αλλαγή και η απώλεια της φύσης επηρεάζουν όλο και περισσότερο τις κοινότητες και τις οικονομίες παγκοσμίως και διευρύνουν τις κοινωνικές ανισότητες, ιδίως σε έναν κόσμο μετά τον COVID. Το παγκόσμιο χάσμα ασφαλιστικής προστασίας για την υγεία, τη θνησιμότητα και τον κίνδυνο φυσικών καταστροφών αυξήθηκε κατά 6,3% σε 1,4 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2020 εν μέσω της πανδημίας COVID-19. Η πανδημία πίεσε πολύ τα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης, ιδίως στις αναδυόμενες αγορές, και οδήγησε σε χαμηλότερη ανθεκτικότητα στην υγεία και τη θνησιμότητα. Εν τω μεταξύ, η ανθεκτικότητα έναντι φυσικών καταστροφών παραμένει η χαμηλότερη.

Σίγουρα ο κλάδος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει όλα τα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής, αλλά θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των "απωλειών και ζημιών" από ακραία φαινόμενα. Στο πλαίσιο αυτό, μία διάταξη για την ασφάλιση των κλιματικών κινδύνων σίγουρα έχει θέση στον εθνικό κλιματικό νόμο. Ωστόσο θεωρούμε ότι θα έπρεπε να γίνει με πιο ολοκληρωμένο και ολιστικό τρόπο. Θα ήταν καλό να προβλεφθεί μια χαρτογράφηση της χώρας με τις περιοχές που κινδυνεύουν, όχι μόνο από πλημμύρες και πυρκαγιές αλλά απ' όλα τα ακραία καιρικά φαινόμενα (π.χ. δυνατούς ανέμους, ακραίες θερμοκρασίες). Η εκπόνηση εθνικής εκτίμησης κινδύνων αποτελεί απαίτηση της ενωσιακής νομοθεσίας (άρθ. 6 Απόφασης 1313/2013/ΕΕ), αλλά δεν φαίνεται να έχει γίνει πρόοδος στο τομέα αυτό (είναι άγνωστο, επίσης, σε ποια φάση υλοποίησης βρίσκεται και η Εθνική Πολιτική Μείωσης Κινδύνου Καταστροφών και η Εθνική Βάση Δεδομένων Καταστροφών των άρθ. 9 και 22 ν. 4662/2020). Είναι μάλλον αδικαιολόγητη η άποψη ότι η ιδιωτική ασφάλιση μπορεί να καλύψει κινδύνους οι οποίοι δεν έχουν οριοθετηθεί επαρκώς με επιστημονικό και τεκμηριωμένο τρόπο από αρμόδιες ρυθμιστικές αρχές.

Ειδικά για τις πλημμύρες, θα πρέπει να ειπωθεί ότι στα πλαίσια της Προκαταρκτικής Αξιολόγησης Κινδύνων Πλημμύρας (ΠΑΚΠ) (2012), δεν είχαν εξεταστεί σενάρια κλιματικής αλλαγής με επιστημονικά τεκμηριωμένο τρόπο ("τα μέχρι σήμερα διαθέσιμα υδρολογικά δεδομένα δεν επαρκούν για μία τεκμηριωμένη πρόβλεψη της επίδρασης της κλιματικής

αλλαγής στη συχνότητα εμφάνισης των πλημμύρων. Έτσι, στον πρώτο κύκλο εφαρμογής της Οδηγίας **δεν θα εξεταστούν σενάρια διόδευσης πλημμυρών σε συνθήκες κλιματικής αλλαγής**. Επειδή όμως θα εξεταστούν και υδρολογικά σενάρια πολύ χαμηλής πιθανότητας με τη χρήση στοχαστικής ανάλυσης (κατανομές ακραίων τιμών), θεωρείται ότι έτσι θα ενσωματωθεί σε αυτή τη φάση η επίδραση της κλιματικής αλλαγής...”). Αυτό συνέβη κατά παράβαση της σχετικής ευρωπαϊκής Οδηγίας, η οποία επιβάλλει την συνεκτίμηση των καλύτερων διαθέσιμων δεδομένων για την κλιματική αλλαγή, ήδη από το στάδιο της προκαταρκτικής αξιολόγησης (άρθρ. 4 παρ. 2 Οδηγίας 2007/60). Αυτή την στιγμή, βρίσκεται σε εξέλιξη η 1η αναθεώρηση της Προκαταρκτικής Αξιολόγησης Κινδύνων: εκεί, μολονότι γίνεται μία προσπάθεια καλύτερης ενσωμάτωσης της κλιματικής αλλαγής, πάλι δεν τροποποιούνται οι Ζώνες Δυνητικά Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας (ΖΔΥΚΠ), “για την κάλυψη **των τυχόν μεταβολών λόγω κλιματικής αλλαγής που δεν καλύπτονται από τα όρια πλημμύρας με περίοδο επαναφοράς T=1000** όπως αποτυπώθηκαν κατά την υλοποίηση των 1ων ΣΔΚΠ προτείνεται στην παρούσα φάση να διατηρηθούν τα όρια των ΖΔΥΚΠ όπως προσδιορίστηκαν στην 1η Προκαταρκτική Αξιολόγηση (2012) και να μη συρρικνωθούν με βάση τα αποτελέσματα των 1ων ΣΔΚΠ...” Με άλλα λόγια, μολονότι εντοπίστηκαν “μεταβολές λόγω κλιματικής αλλαγής που δεν καλύπτονται από τα όρια πλημμύρας” σε σενάρια ακραίων φαινομένων (T=1000), **δεν αλλάζει τίποτα**.

Τα παραπάνω έχουν σημασία για την αξιοπιστία του καθορισμού των ζωνών τρωτότητας, που είναι τμήματα των ΖΔΥΚΠ. Όπως και να έχει γίνει ο καθορισμός αυτός, επιφυλάξεις επίσης προκαλεί και η επιλογή του περιορισμού των ζωνών τρωτότητας μόνο στα τμήματα των ΖΔΥΚΠ που εμπίπτουν στο σενάριο πλημμυρών υψηλής πιθανότητας (T=50) [παρ. 2, παρ. (α)]. Πρώτα από όλα, η επιλογή αυτή υποβαθμίζει την σημασία των κινδύνων χαμηλής πιθανότητας αλλά σημαντικών επιπτώσεων (low-impact high-probability events), χωρίς να προτείνει μία διαφορετική μέθοδο καταγραφής ή διαχείρισης τους. Σε κάθε περίπτωση, το νομοσχέδιο όφειλε να επιβάλλει τον μετριασμό των κινδύνων αυτών ή την οργανωμένη και σταδιακή απομάκρυνση των ευάλωτων ανθρώπινων δραστηριοτήτων από τις ζώνες αυτές. **Η υποχρέωση ασφάλισης να μπορεί να υποκαθιστά την συνταγματική υποχρέωση της πολιτείας να σχεδιάζει βιώσιμους οικισμούς**. Πολλώ δε μάλλον από τη στιγμή που η υποχρέωση ασφάλισης αφορά μόνο τα νέα, και όχι τα υφιστάμενα κτίρια (παρ. 1). Έτσι, το μέτρο για την ασφάλιση κινδύνων σε περιοχές υψηλής τρωτότητας οφείλει να συνοδεύεται και από μέτρα μετριασμού των κλιματικών κινδύνων με την υλοποίηση, εκ μέρους της πολιτείας, των απαραίτητων αντιπλημμυρικών και αντιπυρικών έργων. Κατ’ ελάχιστον, οι ισχύουσες άδειες δόμησης σε περιοχές υψηλής τρωτότητας οφείλουν να επανεξεταστούν (για να προσαρμοστούν σε προκαθορισμένα πρότυπα ασφάλειας) ή να μην ανανεωθούν, εφόσον κρίνεται μη ασφαλής η περιοχή. Τα ίδια θα πρέπει να εφαρμοστούν και για την προστασία υφιστάμενων κτιρίων και οικισμών.

Κλείνοντας, θα πρέπει να τονιστεί ότι οι κλιματικοί κίνδυνοι αναμένεται να προσθέσουν έως και 183 δισεκατομμύρια δολάρια στα ετήσια ασφαλιστρα για την ασφάλιση ακινήτων μέχρι το 2040, καθώς η αυξανόμενη συχνότητα και η σοβαρότητα των ακραίων καιρικών φαινομένων θα ωθεί τους ασφαλιστές να αυξήσουν τις τιμές. Στοιχεία δείχνουν ότι η κλιματική αλλαγή μπορεί να συνδέεται με μείωση της διαθεσιμότητας και της οικονομικής προσιτότητας της ασφάλισης που παρέχεται από τον ιδιωτικό τομέα. Θα πρέπει να αποφευχθούν σημαντικές διαταραχές στην ασφαλιστική αγορά και να υπάρχει στήριξη στις πιο οικονομικά ευάλωτες ομάδες. Συνεπώς, κάθε σύστημα ασφάλισης κινδύνων από την κλιματική αλλαγή πρέπει να διασφαλίσει ότι δεν θα υπάρξει έλλειμμα ασφαλιστικής προστασίας ή ανισότητα πρόσβασης

σε αυτή (λόγω υψηλών ασφαλιστρών). Η διπλή αυτή πρόκληση μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με τον σχεδιασμό ενός δημόσιου συστήματος ασφάλισης κλιματικών κινδύνων (ή έστω, ενός συστήματος με ισχυρή δημόσια συμμετοχή). Μολονότι τα θέματα αυτά δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν εξαντλητικά από το νομοσχέδιο, θα έπρεπε εδώ να τεθούν τουλάχιστον οι βασικές κατευθύνσεις.

Άρθρο 20 - Πρόστιμα

Το άρθρο έχει μία προφανή παράλειψη: λείπει, από αυτό, μία ρύθμιση ανάλογη με αυτή του άρθρου 21 παρ. 4 ν. 4014/2011 (“*απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση κρατικής επιχορήγησης στον φορέα του έργου ή της δραστηριότητας ή για την υπαγωγή του σε καθεστώς κρατικής ενίσχυσης είναι η εξόφληση ή ρύθμιση τυχόν τελεσίδικων διοικητικών κυρώσεων που του έχουν επιβληθεί για περιβαλλοντικές παραβάσεις*”). Μολονότι τα πρόστιμα του άρθρου 16 (παρ. 9 και 10) και 17 (παρ. 7) καταλήγουν στο Πράσινο Ταμείο, δεν μπορεί να αποκλειστεί η περίπτωση το νομικό πρόσωπο στο οποίο επιβάλλονται (είτε ανήκει στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, είτε όχι) να είναι “δικαιούχος” προγράμματος του Πράσινου Ταμείου. Για παράδειγμα, ο υπεύθυνος για τις παράνομες εκπομπές φορέας μπορεί να είναι δικαιούχος χρηματοδότησης σε περιοχή ενταγμένη σε Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ, του ΕΣΠΑ ΔΑΜ 2021-2027) [βλ. 6 παρ. 3 (β) ν. 3889/2010, όπως ισχύει]. Επίσης, δεν μπορεί να αποκλειστεί η περίπτωση ο υπεύθυνος φορέας να είναι δικαιούχος ενίσχυσης με βάση άλλες διατάξεις του νομοσχεδίου (φερεϊπείν, το άρθ. 21 παρ. 2), ή άλλες διατάξεις της νομοθεσίας (π.χ., τον ν. 4399/2016). Οι περιπτώσεις αυτές θα ήταν αντίθετες στην αρχή “ο ρυπαίνων πληρώνει”, και θα έπλητταν καίρια την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία του νομοσχεδίου.

Άρθρο 21 - Οικονομικοί πόροι

Είναι αυτονόητο ότι η Πολιτεία έχει υποχρέωση να διασφαλίσει την επαρκή και έγκαιρη χρηματοδότηση όλων των ενεργειών που προβλέπει το νομοσχέδιο. Παρόμοιες καθυστερήσεις, που είναι συνηθισμένες σε άλλες περιβαλλοντικές πολιτικές (και συχνά διαρκούν δεκαετίες), θα υπονομεύσουν την επίτευξη των κλιματικών στόχων.

Από την άποψη αυτή, θα πρέπει να ειπωθεί ότι το άρθρο αυτό είναι εξαιρετικά γενικό, ενώ σε πολλές περιπτώσεις απλά επαναλαμβάνει υφιστάμενες προβλέψεις της εθνικής και Ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Η ουσία της προστιθέμενης αξίας του κλιματικού νόμου συνίσταται στον καθορισμό της μακροπρόθεσμης κατεύθυνσης για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας, καθώς και φιλόδοξων στόχων. Σε διαφορετική περίπτωση χάνεται και η ουσία ύπαρξης του μετατρέποντας τον σε ένα νόμο ο οποίος απλά αναπαράγει υφιστάμενες ενωσιακές προβλέψεις και υποχρεώσεις. Πιο συγκεκριμένα:

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ): Το γεγονός ότι οι πόροι του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) υποστηρίζουν τις δράσεις για την επίτευξη των κλιματικών στόχων μετριασμού και προσαρμογής δεν σημαίνει κάτι από μόνο του αυτό. Αυτό που είναι σημαντικό, είναι να υπάρχει ένας ελάχιστος στόχος κινητοποίησης πόρων και πρόβλεψη για μη πρόκληση σημαντικής περιβαλλοντικής βλάβης από το ΠΔΕ για το σύνολο των επενδύσεων που χρηματοδοτεί.

Δεν γίνεται καμία αναφορά στις λοιπές κρατικές ενισχύσεις (State Aid) του ετήσιου προϋπολογισμού. Η ανάγκη ευθυγράμμισης των κρατικών ενισχύσεων με τους στόχους για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, την προστασία της βιοποικιλότητας και την

ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας, αναγνωρίζεται πλέον ρητά από την ΕΕ. Από το 2025 οι ευρωπαϊκοί πόροι δεν θα χρηματοδοτούν πλέον ορυκτά καύσιμα (ούτε αέριο με βάση τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1058 για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής. Θα πρέπει να υπάρχει ρητή αναφορά ότι απαγορεύονται ρητά οι επενδύσεις σε υποδομές σχετιζόμενες με ορυκτά καύσιμα μέσω των εσόδων.

Η αναφορά στον Κανονισμό Ταξινόμησης (Κανονισμός ΕΕ 2020/852) ο οποίος «λαμβάνεται υποχρεωτικά υπόψη στην αξιολόγηση επενδυτικών προτάσεων από το Δημόσιο» είναι ένα θετικό βήμα αλλά δεν είναι ξεκάθαρο το πώς θα εφαρμοστεί στην πράξη, ενώ επ' ουδενί δεν θα πρέπει να καταστεί απλά ένα σύστημα μοριοδότησης. Δεν προβλέπεται επίσης η εφαρμογή της αρχής της “μη πρόκλησης σημαντικής περιβαλλοντικής βλάβης” (Do No Significant Harm) για το σύνολο των επενδυτικών προτάσεων, ενώ δεν αναφέρεται ρητά εάν η πρόβλεψη αυτή καλύπτει το σύνολο των εργαλείων (πχ επενδύσεις που υπάγονται σε επενδυτικό νόμο κτλ.). Κατά το νομοσχέδιο, η αρχή αυτή λαμβάνεται υπόψη **μόνο** κατά την “αξιολόγηση επενδυτικών προτάσεων από το Δημόσιο” (παρ. 4) και για τις δράσεις για τις οποίες αξιοποιούνται οι πόροι των Πολυετών Δημοσιονομικών Πλαισίων για την αποανθρακοποίηση των νησιών (παρ. 3).

Το άρθρο 15 της κ.υ.α. υπ' αρ. 181478/965/2017 αναφέρεται στους σκοπούς για τους οποίους χρησιμοποιούνται τα έσοδα από τον πλειστηριασμό δικαιωμάτων που δεν έχουν καταμετρηθεί δωρεάν, τοποθετηθεί στο αποθεματικό για τη σταθερότητα της αγοράς, ή ακυρωθεί. Ορισμένοι από τους σκοπούς αυτούς επαναλαμβάνονται, σχεδόν αυτολεξεί, στο σχολιαζόμενο άρθρο (παρ. 2). Δεν φαίνεται η επανάληψη αυτή να εξυπηρετεί κάτι.

Τέλος, συνολικά το άρθρο υστερεί σημαντικά σε σχέση π.χ. με τον Ισπανικό κλιματικό νόμο, ο οποίος προβλέπει ότι το σύνολο του εθνικού προϋπολογισμού οφείλει να δεσμεύει ελάχιστους πόρους σε ποσοστό αντίστοιχο των προβλέψεων του προϋπολογισμού της ΕΕ, καθώς επίσης και την εφαρμογή της αρχής της “μη πρόκληση σημαντικής περιβαλλοντικής βλάβης” (DNSH). Το ίδιο ισχύει και για τον Γαλλικό κλιματικό νόμο, ο οποίος προβλέπει ετήσια έκθεση green budgeting.

Άρθρο 22 Οικονομικά κίνητρα για δραστηριότητες με σημαντική συμβολή στον μετριασμό στην κλιματική αλλαγή - Τροποποίηση παρ. 10 άρθρου 24 του ν. 4172/2013

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ' - ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ, ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Άρθρο 23 - Εθνικό Παρατηρητήριο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή

Η πρόσβαση στην ενημέρωση για την κλιματική αλλαγή αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα. Το Εθνικό Παρατηρητήριο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή πρέπει να είναι το όργανο της έγκαιρης και ενεργητικής δημοσιοποίησης όλων των δημόσιων εγγράφων που αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, τον Εθνικό Κλιματικό Νόμο, χωρίς να απαιτείται αίτηση του πολίτη και ανεξάρτητα αν η δημοσιοποίηση αυτή απαιτείται από άλλες διατάξεις ή όχι. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο για την ψηφιακή διακυβέρνηση (κυρίως ν. 4727/2020) καθιστά την υλοποίηση της απαίτησης αυτής ιδιαίτερα ευχερή.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, το νομοσχέδιο προβλέπει ένα “Εθνικό Παρατηρητήριο”, που αναλώνεται στην “παροχή ενημέρωσης” και “στοιχείων” χωρίς καμία προδιαγραφή ή εγγύηση για την πληρότητα, ποιότητα, και έγκαιρη ανάρτηση. Ιστοχώροι με παρόμοιο περιεχόμενο (π.χ., το geodata.gov.gr ή το ανενεργό Εθνικό Δίκτυο Πληροφοριών Περιβάλλοντος) δεν διακρίνονται για την πληρότητα και τον επίκαιρο χαρακτήρα των πληροφοριών, ενώ μπορεί να υπάρξουν επικαλύψεις και με άλλες δημόσιες ιστοσελίδες (όπως τον μελλοντικό Εθνικό Ψηφιακό Χάρτη). Ακόμα περισσότερο, είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν το νομοσχέδιο καθιερώνει μηχανισμούς για την συλλογή ορισμένων πληροφοριών που θα εισάγονται στο Εθνικό Παρατηρητήριο, όπως, π.χ. “αξιόπιστες πληροφορίες και δεδομένα για την εξελισσόμενη και αναμενόμενη μεταβολή του κλίματος στην Ελλάδα (σε παρελθόντα, παρόντα και μελλοντικό χρόνο)” και η “πρόβλεψη και παρακολούθηση των κινδύνων και επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στο περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία, με έμφαση στους πλέον ευάλωτους στην κλιματική αλλαγή τομείς, συμπεριλαμβανομένης της παράκτιας ζώνης” (παρ. 3).

Τέλος, η δημοσιοποίηση όσων ιδιωτικών στοιχείων, πληροφοριών και εργαλείων έχουν παραχθεί με χρήση εθνικών ή ενωσιακών πόρων πρέπει να είναι υποχρεωτική και όχι δυνητική, όπως προβλέπει το νομοσχέδιο (παρ. 7). Τα παραπάνω είναι απαιτήσεις που απορρέουν από την Σύμβαση του Άρχους (άρθ. 5) και μία πολιτική ανοιχτών δεδομένων (Οδηγία 2019/1024). Σύμφωνα με το ισχύον πλαίσιο, δεν μπορεί να αντιταχθεί η εμπιστευτικότητα εμπορικών και βιομηχανικών πληροφοριών στην κοινοποίηση πληροφοριών που αφορούν εκπομπές στο περιβάλλον (άρθ. 4 παρ. 4 Σύμβασης του Άρχους), όπως τα αέρια του θερμοκηπίου, με την έννοια του νομοσχεδίου.

Άρθρο 24 - Διαδικτυακός τόπος κλιματικού διαλόγου

Η ρύθμιση του άρθρου 24 με το οποίο θεσπίζεται φόρουμ κλιματικού διαλόγου είναι μία σημαντική πρωτοβουλία προς τη σωστή κατεύθυνση. Από τη χάραξη και την αναθεώρηση των κλιματικών στόχων για τις επόμενες δεκαετίες, μέχρι την υιοθέτηση βραχυπρόθεσμων μέτρων εφαρμογής για την απανθρακοποίηση του ενεργειακού συστήματος, οι πολίτες θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να συμμετάσχουν ενεργά στη διαμόρφωση, τον έλεγχο και την αξιολόγηση της πολιτικής. Αν και οι κλιματικές συνελεύσεις και τα mini-publics είναι ακόμα σχετικά νέα σχήματα στον δημόσιο βίο παγκοσμίως, υπάρχει ήδη πλούσια εμπειρία από άλλα ευρωπαϊκά κράτη μέλη που έχουν θεσπίσει κλιματικές συνελεύσεις μέσα από τους κλιματικούς της νόμους όπως η Μεγάλη Βρετανία (Climate Assembly UK - CAUK), η Γαλλία (Convention Citoyenne pour le Climat - CCC) και η Γερμανία (Bürgerrat Klima), ενώ ακόμα περισσότερες χώρες κινούνται προς αυτήν την κατεύθυνση όπως η Ισπανία, η Σκωτία, η Δανία και η Αυστρία.

Υπό αυτό το πρίσμα, η διαμόρφωση ενός απλού διαδικτυακού τόπου κλιματικού διαλόγου, δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκής. Προτείνεται ως εκ τούτου η θέσπιση Κλιματικής Συνέλευσης επιπλέον του Διαδικτυακού τόπου κλιματικού διαλόγου. Οι ειδικότεροι στόχοι της Κλιματικής Συνέλευσης είναι:

α) Η διατύπωση προς το υπουργικό συμβούλιο αιτιολογημένων προτάσεων και εισηγήσεων για θέματα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, προτάσεων νόμων και στρατηγικών.

β) Η αιτιολογημένη γνωμοδότηση σε κάθε σχέδιο νόμου, διατάγματος ή υπουργικής απόφασης ως προς την ανάλυση των κλιματικών του επιπτώσεων.

γ) Η διαμόρφωση και κατάθεση νομοθετικών προτάσεων για την υποστήριξη της μετάβασης της χώρας στην κλιματική ουδετερότητα έως το 2045. Οι προτάσεις επικεντρώνονται, αλλά δεν περιορίζονται σε πολιτικές για την επίτευξη των στόχων του άρθρου 1 στους εξής τομείς κατά τα πρότυπα των CAUK και CCC: i. Δραστηριότητα στο σπίτι, ii. μεταφορές και κινητικότητα, iii. εργασία, iv. διατροφή, v. κατανάλωση, vi. παραγωγή και vii. χρήσεις γης και αλλαγές χρήσης γης.

Η Κλιματική Συνέλευση θα πρέπει να έχει οικονομική και γραμματειακή υποστήριξη ώστε να μπορέσει να επιτελέσει τον σκοπό της. Προτείνεται ως εκ τούτου, η κλιματική συνέλευση να απαρτίζεται από:

α) Πρόεδρο που εκλέγεται από την ολομέλεια με διετή θητεία. Ο πρόεδρος αποτελεί μέλος της συντονιστικής επιτροπής.

β) Γραμματέα, ο οποίος εκλέγεται από την ολομέλεια και τηρεί τα πρακτικά των συνεδριάσεων. Ο γραμματέας αποτελεί μέλος της συντονιστικής επιτροπής.

γ) Γενικό αγορητή, ο οποίος εκλέγεται από την ολομέλεια και αναλαμβάνει τη διαμόρφωση προγράμματος διάχυσης προς την ευρύτερη κοινωνία του έργου και του περιεχομένου των συζητήσεων της συνέλευσης.

δ) Συνολικά 150 πολίτες που κληρώνονται μεταξύ 150.000 τυχαία επιλεγμένων τηλεφωνικών αριθμών από τους ονομαστικούς καταλόγους, σύμφωνα με τη διαδικασία που περιγράφεται στην παράγραφο 4.

Η επιλογή των μελών της Κλιματικής Συνέλευσης γίνεται με κλήρωση μεταξύ 150.000 κατόχων τυχαίας επιλογής. Η κλήρωση διενεργείται από το υπουργικό συμβούλιο. Αφού επιλεγούν, οι κάτοχοι των τηλεφωνικών αριθμών ειδοποιούνται με μήνυμα και ζητείται η άδειά τους για επικοινωνία και επιβεβαίωση ή άρνηση της πρόθεσης για συμμετοχή τους στην Κλιματική Συνέλευση. Όλες οι ειδικότερες λεπτομέρειες και διαδικασίες επιλογής των μελών, με διασφάλιση της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ρυθμίζεται με κοινή απόφαση των υπουργών Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, και Ψηφιακής Πολιτικής.

Οι προτάσεις και τα ψηφίσματα της Κλιματικής Συνέλευσης εγκρίνονται με ψηφοφορία των μελών της. Για την έγκρισή τους απαιτείται πλειοψηφία 50% συν μία ψήφος επί τουλάχιστον το 75% των μελών της. Οι προτάσεις και τα ψηφίσματα που εγκρίνονται συζητούνται το αργότερο εντός δύο (2) μηνών, σε ειδική συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής, στην οποία συμμετέχουν και μέλη της Κλιματικής Συνέλευσης.

Η Κλιματική Συνέλευση συνέρχεται τέσσερις (4) φορές τον χρόνο, εκ των οποίων τουλάχιστον δύο (2) φορές δια ζώσης. Στις συνεδριάσεις μπορούν να παρευρεθούν μόνο κατόπιν πρόσκλησης της κλιματικής συνέλευσης η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, μέλη της Κλιματικής Αρχής και αντιπρόσωποι της Βουλής των Ελλήνων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Για την εύρυθμη λειτουργία της Κλιματικής Συνέλευσης και την απρόσκοπτη και ουσιαστική συμμετοχή των μελών της:

α) καταρτίζεται ειδικός προϋπολογισμός στο Πράσινο Ταμείο, ο οποίος καλύπτει τα έξοδα λειτουργίας της Κλιματικής Συνέλευσης, συμπεριλαμβανομένων πιθανών εύλογων

αποζημιώσεων για πολίτες που παρευρίσκονται στις συναντήσεις εντός του ωραρίου εργασίας τους.

β) συστήνεται γραμματεία που απαρτίζεται από υπηρεσιακούς υπαλλήλους του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας με σκοπό τη γραμματειακή υποστήριξη της Κλιματικής Συνέλευσης

γ) παρέχονται ενεργητικά όλες οι απαραίτητες πληροφορίες που απαιτούνται ώστε τα μέλη της Κλιματικής Συνέλευσης να είναι σαφώς και επαρκώς ενημερωμένα.

Άρθρο 25 - Ετήσια έκθεση προόδου

Η ετήσια έκθεση προόδου παίζει κομβικό ρόλο στην εφαρμογή του νομοσχεδίου, και “λαμβάνεται υπόψη” σε διάφορες διαδικασίες λήψης αποφάσεων [πρβλ. άρθ. 8 παρ. 1, και, κατ’ επέκταση, άρθ. 2, καθώς και 24 παρ. 1, 28 παρ. 3 (β)]. Θα ήταν χρήσιμο, συνεπώς, να αξιολογηθεί η πληρότητα του περιεχομένου της, ιδίως ενόψει των απαιτήσεων του Κανονισμού 2018/1999, αλλά και ορισμένων τεχνικών κατευθυντήριων γραμμών του ΟΗΕ (π.χ., απόφαση 5/CP.17, παρ. 15-16). Από την άποψη αυτή, θα μπορούσαν να σημειωθούν τα εξής:

Η εθνική έκθεση προόδου, όπως προβλέπεται από το νομοσχέδιο, προβλέπει δείκτες μόνο για τον μετριασμό. Όσον αφορά το κρίσιμο κεφάλαιο της προσαρμογής, προβλέπεται μόνο περιγραφή των σχετικών δράσεων και απλή εκτίμηση του ύψους των επενδύσεων [παρ. 1, σημεία (ζ) έως (η)]. Για παράδειγμα, κανένα από τα γενικά μέτρα πολιτικής για την προσαρμογή (βλ. άρθ. 10 παρ. 2) δεν συνοδεύεται από δείκτες στην ετήσια έκθεση προόδου. Έτσι, όμως, χωλαίνει η παρακολούθηση της κρίσιμης παραμέτρου της προσαρμογής, και αποδυναμώνεται η αναλυτική βάση των μέτρων και πολιτικών.

Ακόμα και στον τομέα του μετριασμού, κρίσιμες διαστάσεις - όπως η ενεργειακή φτώχεια, η διασυνδεσιμότητα και η αποδοτικότητα - δεν καταγράφονται από την ετήσια έκθεση προόδου [πρβλ., σχετικά, Παράρτημα Ι τμήμα 1, σημεία 2.2., 2.4.1, 2.4.4. Κανονισμού 2018/1999, καθώς και 10 παρ. 1 νομοσχεδίου]. Είναι, ωστόσο, σημαντικές για την μελλοντική πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα, και δεν θα πρέπει να αφαιρεθούν από την αναλυτική βάση των όποιων αποφάσεων.

Είναι προφανές ότι η ετήσια έκθεση προόδου έχει κυρίως απολογιστικό χαρακτήρα. Ωστόσο, όπου υποβάλλει προτάσεις για το μέλλον, θα ήταν χρήσιμο να συμπεριληφθούν και εναλλακτικές λύσεις [ιδίως σημείο (θ) και (δ), και κατ’ επέκταση σημεία (στ), (ζ) και (η)]. Μία ουσιαστική παρουσίαση πραγματικών εναλλακτικών λύσεων θα τροφοδοτούσε τον δημόσιο διάλογο (πρβλ. άρθ. 24 παρ. 1 και παρ. 2) και θα οδηγούσε σε καλύτερες εισηγήσεις και αποφάσεις.

Όσον αφορά το σημείο (ε), μάλλον υπονοείται η Εκτελεστική Απόφαση 2020/2126 “σχετικά με τον καθορισμό των ετήσιων δικαιωμάτων εκπομπών των κρατών μελών για την περίοδο από το 2021 έως το 2030 σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2018/842 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου”. (Το αντικείμενο της Απόφασης 406/2009 έχει χρονικά εξαντληθεί, μολονότι εξακολουθεί να διέπει τις παρελθούσες εκπομπές). Όσον αφορά τον

Κανονισμό 2018/841, εκεί γίνεται λόγος για “εθνικό σχέδιο λογιστικής καταγραφής” για την περίοδο 2021-2030 (άρθ. 8 παρ. 3 Κανονισμού 2018/841).

Σε κάθε περίπτωση, το ΕΣΕΚ, στο κεφάλαιο της εκτίμησης επιπτώσεων, περιλαμβάνει και τα εξής: “μακροοικονομικές επιπτώσεις και, στο μέτρο του δυνατού, επιπτώσεις στην υγεία, το περιβάλλον, την απασχόληση και την εκπαίδευση, επιπτώσεις στις ικανότητες και κοινωνικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένων των πτυχών δίκαιης μετάβασης (από άποψη κόστους και ωφελειών καθώς επίσης και σχέσης κόστους/απόδοσης) των προγραμματισμένων πολιτικών και μέτρων που περιγράφονται στο τμήμα 3 τουλάχιστον έως το τελευταίο έτος της περιόδου που καλύπτεται από το σχέδιο, συμπεριλαμβανομένης σύγκρισης με προβλέψεις βάσει των υφιστάμενων πολιτικών και μέτρων” (Παράρτημα Ι, τμήμα Β, κεφ. 5.2 Κανονισμού 2018/1999). Θεωρητικά τουλάχιστον, η έκθεση προόδου, η οποία έχει κυρίως απολογιστικό χαρακτήρα, δεν χρειάζεται να “συνθέσει” τα στοιχεία αυτά από μηδενική βάση: για παράδειγμα, η ισχύουσα νομοθεσία προβλέπει “Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Δημόσια Υγεία” (άρθ. 3 ν. 4675/2020), “χάρτη υγείας” της χώρας (άρθ. 18 ν. 3172/2003), διάφορα εργαλεία για την αξιολόγηση της κατάστασης του περιβάλλοντος, την καταγραφή της βιοποικιλότητας και των κινδύνων που την απειλούν [π.χ., άρθ. 27 παρ. 6 (γ) ν. 4685/2020, 17 ν. 3937/2011], ετήσια έκθεση για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (άρθ. 22 ν. 4780/2021), εκθέσεις υλοποίησης των αναπτυξιακών σχεδίων ΔΑΜ (άρθ. 3 ν. 4872/2021), κοκ. Όλες οι παραπάνω πηγές πληροφοριών πρέπει να αξιοποιηθούν, και να συμπεριλάβουν στο πεδίο αναφοράς τους, τις ανάγκες προσαρμογής: εφόσον τα στοιχεία αυτά δεν είναι διαθέσιμα, τότε υπάρχει ένα σοβαρότερο πρόβλημα, που πρέπει να αντιμετωπιστεί πιο ουσιαστικά από το νομοσχέδιο. Με άλλα λόγια, η προτεινόμενη ρύθμιση δεν βασίζεται σε μία όσο το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή (stocktaking) της τεχνογνωσίας και των αρμοδιοτήτων άλλων διοικητικών αρχών, και των διαθέσιμων πληροφοριών. Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι σκόπιμο κάθε τομέας πολιτικής να συντάσσει τις δικές του αξιολογήσεις για θέματα προσαρμογής, ερήμην των υπόλοιπων.

Άρθρο 26 - Κλιματική διακυβέρνηση

Είναι θετικό επί της αρχής ότι ορίζονται θεσπίζονται όργανα για την ενίσχυση του έργου της διαμόρφωσης για τον μετριασμό και την προσαρμογή. Ωστόσο, η ρύθμιση του άρθρου 26 εισάγει 3 διαφορετικές επιτροπές, με επικαλυπτόμενες αρμοδιότητες, οι οποίες καλούνται να συνεργαστούν με άλλες επιτροπές, όπως με την Επιτροπή ΕΣΕΚ. Ειδικά μάλιστα ως προς το Εθνικό Συμβούλιο για την προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή, αξίζει να τονιστεί ότι το υφιστάμενο Συμβούλιο για την Προσαρμογή παρά το ότι έχει θεσπιστεί από το 2016 έχει παραμείνει ανενεργό.

Σε κάθε περίπτωση, η λειτουργία του ΕΣΠ (παρ. 2) και της ΕΕΚΑ (παρ. 3) αναπόφευκτα πάσχει από σημαντικές επικαλύψεις οι οποίες μπορεί να αποτελέσουν σοβαρό εμπόδιο στη λειτουργία τους, ειδικά αν ληφθεί υπόψιν ότι οι δύο επιτροπές τελούν υπό την ηγεσία δύο διαφορετικών υπουργείων και έχουν τελείως διαφορετική σύνθεση, ρόλο και αποστολή.

Αρχικά πρέπει να τονιστεί ότι για τις πολιτικές μετριασμού δεν υπάρχει “κεντρικό γνωμοδοτικό όργανο του Κράτους για τον συντονισμό, την παρακολούθηση και αξιολόγηση

των δράσεων πολιτικής για την προσαρμογή”, όπως ισχύει για την προσαρμογή (παράγραφος 1). Θα πρέπει ως εκ τούτου να προβλεφθεί αντίστοιχη διάταξη που να αναβαθμίζει τη σύνθεση, τον ρόλο και την αποστολή της ΕΕΚΑ στον ίδιο βαθμό με το ΕΣΠ, ώστε να υπάρχουν δύο ισότιμα όργανα στους τομείς της προσαρμογής και του μετριασμού.

Σε ένα τέτοιο σενάριο, ο ρόλος ενός αμιγώς επιστημονικού οργάνου περνά σε μία νέα, ανεξάρτητη επιστημονική αρχή. Προτείνεται η σύσταση ανεξάρτητης αρχής με την επωνυμία “Κλιματική Αρχή”, με σκοπό:

- α) την εποπτεία εκτέλεσης των τομεακών προϋπολογισμών του άρθρου 7
- β) τη σύνταξη των ετήσιων εκθέσεων προόδου του άρθρου 25
- γ) την εποπτεία σύνταξης των εθνικών αναφορών στο πλαίσιο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC)
- ε) τη διενέργεια ανεξάρτητων ερευνών και αναλύσεων για την εξέλιξη της κλιματικής αλλαγής και τις επιπτώσεις της στην Ελλάδα,
- στ) τη διατύπωση προτάσεων και την ενίσχυση της κλιματικής διαφάνειας και λογοδοσίας δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών και φορέων

Ο ανεξάρτητος χαρακτήρας της Κλιματικής Αρχής προϋποθέτει την οικονομική και διοικητική ανεξαρτησία της. Για τον λόγο αυτό προτείνεται:

- Η Κλιματική Αρχή να μην υπόκειται σε έλεγχο από κυβερνητικό όργανο ή διοικητική αρχή
- Ο/η επικεφαλής της να ορίζεται από το Υπουργικό Συμβούλιο, κατόπιν σύμφωνης γνώμης από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής.
- Ο/η επικεφαλής να αποτελεί άτομο εγνωσμένου επιστημονικού κύρους και κατάρτισης στην κλιματική επιστήμη το οποίο διορίζεται με προεδρικό διάταγμα για πενταετή (5) θητεία, η οποία μπορεί να ανανεωθεί μια φορά.
- Η Κλιματική Αρχή να στελεχώνεται με επιστημονικό προσωπικό αποδεδειγμένης εμπειρίας στην κλιματική έρευνα, είτε μέσω απόσπασης από ερευνητικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα, είτε με διορισμό μέσω ΑΣΕΠ.
- Να υποστηρίζεται διοικητικά από τον Οργανισμό Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (ΟΦΥΠΕΚΑ).
- Να καταρτίζεται ειδικός προϋπολογισμός στο Πράσινο Ταμείο, ο οποίος καλύπτει τα έξοδα λειτουργίας της Κλιματικής Αρχής.
- Η Κλιματική Αρχή να παρουσιάζει στο τέλος κάθε έτους αναφορά πεπραγμένων και επιστημονική έκθεση με τα διαθέσιμα δεδομένα εξέλιξης της κλιματικής αλλαγής.

Ως προς την Κυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Ουδετερότητα (ΚΕΚΟ), δεν διευκρινίζεται ποιος είναι ο ρόλος, οι ευθύνες και οι αρμοδιότητες σε σχέση με το ρόλο και τις αρμοδιότητες της Διυπουργικής Επιτροπής του ΕΣΕΚ, σε ό,τι αφορά τη διαδικασία αναθεώρησης κλιματικών στόχων. Δεν παρέχονται περαιτέρω λεπτομέρειες για τη σύνθεση και τον αριθμό των μελών της ΚΕΚΟ. Επιπρόσθετα, είναι πιθανό να υπάρχει αλληλοεπικάλυψη αρμοδιοτήτων μεταξύ της Διυπουργικής Επιτροπής του ΕΣΕΚ και της νεοσυσταθείσας Επιστημονικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή, οι οποίες, όπως αναφέρεται στο άρθρο 26, συνεργάζονται. Η διαδικασία αναθεώρησης των κλιματικών στόχων θα πρέπει να είναι συνεπής με το χρονοδιάγραμμα και να εξασφαλίζει τη διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων αλλά και την ουσιαστική και συστηματική συμμετοχή των φορέων για τη συνδιαμόρφωση των μέτρων που προκύπτουν ως απαραίτητα για την επίτευξη των εν

λόγω στόχων. Αντίστοιχα, συνέπεια, διαφάνεια και συμμετοχικότητα θα πρέπει να διασφαλίζεται ως προς την εφαρμογή των ευρωπαϊκών οδηγιών που αφορούν στην ενεργειακή αποδοτικότητα και την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων και τα έργα ΑΠΕ. Είναι πιθανό τα προτεινόμενα σχήματα διακυβέρνησης να καταστούν δυσκίνητα και μη αποτελεσματικά χωρίς ταυτόχρονα να διασφαλίζουν τη μέγιστη συμμετοχή και διαφάνεια.

Τέλος, θα πρέπει επίσης να αποδοκιμαστεί η υπερεκπροσώπηση του ΣΕΒ στο ΕΣΠ. Η προσαρμογή, όπως διαφαίνεται και από το ίδιο το νομοσχέδιο, δεν είναι ζήτημα που αφορά μόνο τον βιομηχανικό τομέα. Ξενίζει η έλλειψη εκπροσώπησης άλλων τομέων που επηρεάζονται από την προσαρμογή (π.χ., του γεωργικού ή του τομέα των υπηρεσιών), καθώς και άλλων κοινωνικών φορέων (όπως των συνδικαλιστικών).

Άρθρο 27 - Διεθνής συνεργασία σε θέματα κλιματικής αλλαγής

Η δέσμευση των ανεπτυγμένων κρατών για κλιματική χρηματοδότηση ύψους 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων ετησίως έως το 2020 είχε αποφασιστεί από το 2009 και ενσωματώθηκε και στη Συμφωνία του Παρισιού το 2015. Δυστυχώς όμως σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία¹⁰, ο στόχος αυτός δεν θα επιτευχθεί έως το 2020, καθώς η χρηματοδότηση ύψους 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων αναμένεται να επιτευχθεί το 2023. Οι ανεπτυγμένες χώρες - συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας - έχουν την ευθύνη να ενισχύσουν σημαντικά τις προσπάθειές τους ώστε να καλύψουν το χρηματοδοτικό κενό.

Υπό αυτό το πρίσμα οι προβλέψεις του άρθρου 27 είναι τελείως ανεπαρκείς, με δεδομένο άλλωστε ότι η Ελλάδα α) συστηματικά μειώνει κάθε χρόνο την Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια από το 2008, τόσο σε απόλυτα μεγέθη, όσο και σε ποσοστό επί του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος, β) το ποσό που κατευθύνει απευθείας σε κλιματική χρηματοδότηση για κινείται μεταξύ 4 και 5 εκατομμυρίων δολαρίων¹¹ για τα έτη 2017 και 2018 αντίστοιχα.

Από τη διατύπωση δεν γίνεται σαφές με ποιους όρους επιλέγονται και προτείνονται τα έργα, οι δράσεις και οι υπηρεσίες που χρηματοδοτούνται. Σε κάθε περίπτωση προτείνεται να υιοθετηθούν οι παρακάτω αρχές:

- Η κλιματική χρηματοδότηση να είναι νέα και επιπρόσθετη προς τον στόχο της Επίσημης Αναπτυξιακής Βοήθειας σε ποσοστό 0,7% επί του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος. Σύμφωνα με την υφιστάμενη - απαράδεκτη - πρακτική που ακολουθείται στην Ελλάδα, ως “νέα και επιπρόσθετη” νοείται η χρηματοδότηση που δεν περιλαμβάνεται σε προηγούμενη εθνική έκθεση ή διετή αναφορά, τις οποίες η Ελλάδα υποχρεωτικά υποβάλλει σύμφωνα με το άρθρο 17 του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα.
- Η κλιματική χρηματοδότηση να εστιάζει κυρίως σε επιχορηγήσεις και όχι δανεισμό και να επιμερίζεται μεταξύ δράσεων μετριασμού και προσαρμογής σε ποσοστό 50/50, με αυστηρά κριτήρια περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης

¹⁰(2021, October) Climate Finance Delivery Plan: Meeting the US\$100 billion goal <https://ukcop26.org/wp-content/uploads/2021/10/Climate-Finance-Delivery-Plan-1.pdf>

¹¹ UNFCCC (2020, 7 August) Report on the technical review of the fourth biennial report of Greece https://unfccc.int/sites/default/files/resource/trr4_GRC.pdf

- Η κλιματική χρηματοδότηση να είναι διαφανής με τρόπο που: α) να βελτιώνει την καταγραφή της πληροφορίας ως προς το ύψος και το είδος της χρηματοδότησης, β) να εξηγεί με τρόπο κατανοητό και σαφή ποιες ανάγκες των χρηματοδοτούμενων κρατών εξυπηρετούνται και με ποιον τρόπο, γ) να διακρίνει με τρόπο κατανοητό και σαφή το ακριβές ύψος της κλιματικής χρηματοδότησης, όπως αυτό καθορίζεται με βάση την εφαρμογή των Δεικτών του Ρίο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 28 - Εξουσιοδοτικές διατάξεις

Για λόγους ασφάλειας δικαίου η παράγραφος 3 θα πρέπει να τροποποιηθεί ώστε οι στόχοι του άρθρου 1 να θεωρούνται ως ελάχιστοι και να απαγορεύεται η τροποποίησή τους προς τα κάτω.

Άρθρο 29 - Καταργούμενες διατάξεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄ ΕΝΑΡΞΗ ΙΣΧΥΟΣ

Άρθρο 30 - Έναρξη ισχύος

Για τους σκοπούς της δημόσιας διαβούλευσης επισυνάπτεται η πρόταση κλιματικού νόμου οργανώσεων και πολιτών που συνδιαμορφώθηκε κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης και κατατέθηκε επίσημα στον πρωθυπουργό, την πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΝ και τους βουλευτές.